

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Ihmeelliset vuodet ohjelma perheiden tukena lasten käytöshäiriöissä

- Kirjallisuuskatsaus

Pulkinen, Tanja

Rantakokko, Janita

2011 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Ihmeelliset vuodet ohjelma perheiden tukena lasten käytöshäiriöissä - Kirjallisuuskatsaus

Pulkinen, Rantakokko
Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2011

Pulkkinen Tanja, Rantakokko Janita

Ihmeelliset vuodet ohjelma perheiden tukena lasten käytöshäiriöissä

Vuosi 2011 Sivumäärä 54

Opinnäytetyö liittyy Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry:n projektiin Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelma. Ihmeelliset vuodet ohjelma on lasten käytöshäiriöiden hoito- ja preventio ohjelma. Ohjelman tarkoituksena on vähentää riskitekijöitä sekä vahvistaa suojaavia tekijöitä ja täten ennaltaehkäistä häiriökäyttäytymisen pahenemista. Opinnäytetyö toteutetaan kirjallisuuskatsauksena ja sen tarkoituksena on tutkia miten Ihmeelliset vuodet ohjelma tukee perheitä lasten käytöshäiriöissä.

Käytöshäiriössä on yleensä kyse usean eri riskitekijän yhteisvaikutuksista ja lapsen yksilöllisten ominaisuuksien sekä ympäristön vuorovaikutuksesta. Käytöshäiriö haittaa usein suuresti lapsen ja perheen elämää. Hoitamattomana käytöshäiriöt aiheuttavat lapselle sopeutumisongelmia viimeistään hänen aloittaessaan koulunkäynnin. Lisäksi käytöshäiriöisen lapsen kouluvalmiudet ovat usein ikätasoaan alhaisemmat. Tutkimusten mukaan 40-70%:lla käytöshäiriöisistä lapsista esiintyy nuoruusiällä mielenterveysongelmia, rikollisuutta, päihteiden käyttöä ja itsetuhoista käytöstä. Lasten häiriökäyttäytymiseen on tärkeä puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, sillä hoitamattomana käytöshäiriöt saattavat nuoruus iässä lisätä muun muassa rikollisuutta sekä ilkivaltaa.

Tiedonhaun perusteella voidaan todeta, että lasten käytöshäiriöistä on paljon tietoa saatavilla, mutta hoitomuotoja niihin on vähän esillä. Tähän perustuen on tarpeen tuoda Ihmeelliset vuodet ohjelmaa esille, koska sen positiivinen merkitys lasten häiriökäyttäytymiseen ja perheen hyvinvointiin perustuu tutkittuun tietoon. Opinnäytetyön tekijät toivovat välittävänsä lukijoille näkemyksen, että teoriat ja tutkimukset aiheesta ovat yhteydessä toisiinsa ja todellisuuteen.

Asiasanat: Ihmeelliset vuodet ohjelma, lasten käytöshäiriöt, lapsi, vanhemmuus, perhe, perheen tukeminen

Pulkkinen Tanja, Rantakokko Janita

The Incredible Years parenting programme supporting families of children with behavior disorders

Year	2011	Pages	54
------	------	-------	----

This Bachelor's thesis relates to the project called The Incredible Years Parenting Programme of the Family Association Promoting Mental Health, Association Uusimaa. The Incredible Years programme is children's conduct disorder treatment and prevention programme. The program aims to reduce risk factors and strengthen protective factors and thereby prevent worsening of disruptive the behavior. The thesis was carried out as a literature review and its purpose is to investigate how the Incredible Years program supports families of children`s conduct disorders.

Conduct disorder is usually an interaction between several different risk factors, the child's individual characteristics and environmental interaction. Conduct disorder often disturbs the family life to a great extent greatly the child and family life. If left untreated, behavioral disorders will cause child adjustment problems not later than when he/she will begin his/her schooling. Also, school readiness of a child with behavior disorders child is often lower than that of other children of the same age. Studies have shown that 40-70% of children with the conduct disorder have mental health problems, conduct crimes, abuse substances or have suicidal behavior. It is important to address the children's behavior symptoms as early as possible, since if conduct disorder is left untreated it can increase crime and vandalism among youth.

From information retrieval it can be derived that there is much information available on children with behavior disorders, but the treatments are not commonly on display. On this basis, it is necessary to bring the Incredible Years program forward, because its positive impact on children's disruptive behaviors and family well-being is based on scientific research. The authors wish to convey to readers the view that the theories and studies concerning the subject are connected to each other and with the reality.

Keywords: Incredible Years programme, children`s conduct disorders, behavior problems, child, parenting, family, family support

Sisällys

1	Tausta.....	6
1.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	7
2	Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet	7
2.1	Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelma	8
2.1.1	Vanhemmuusryhmän toimintamallit	9
	Kuva 1: Vanhemmuuspyramidi.....	14
2.2	Lapsen kasvu ja kehitys	15
2.3	Vanhemmuus	16
2.4	Lasten käytöshäiriöt	18
2.4.1	Käytöshäiriöiden selitysnäkemyksiä	21
2.4.2	Käytöshäiriöiden tuelle tarvetta.....	22
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä.....	23
3.1	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	23
3.2	Tiedonhakuprosessi	24
	Kuvio 1: Artikkelihaun strategia	25
3.3	Analysointimenetelmä.....	26
	Kuvio 2: Aineiston abstrahointi	27
4	Tulokset.....	28
4.1	Perheiden toiminnan vahvistaminen.....	28
4.2	Vanhemmuuden kasvun edistäjiä.....	29
4.3	Lasten käytöshäiriöiden vähentyminen.....	32
5	Pohdinta	34
5.1	Tulosten tarkastelua.....	34
5.2	Jatkotutkimusehdotukset	37
5.3	Luotettavuus ja eettisyys	39
6	Arviointi.....	41
6.1	Opinnäytetyön toteutuminen	41
6.2	Ammatillinen kasvu	43
	Lähteet	47
	Liitteet.....	50
	Liite 1: Tutkijan taulukko	50

1 Tausta

Opinnäytetyön aihe saatiin 20.9.2010 hankemessuilla Laurea-ammattikorkeakoulussa Tikkurilan toimipisteessä Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry:n innoittamana. Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry (OTU) on omaisyhdistys ja sen tarkoituksena on edistää omaisen hyvinvointia tilanteessa, kun perheessä tai lähipiirissä on mielenterveyteen liittyviä ongelmia tai pulmia. Toiminnallaan yhdistys haluaa vaikuttaa Uudenmaan alueen mielenterveyspalveluihin sekä korostaa omaisnäkökulmaa perheen pärjäävyyden edistämiseksi. Yhdistys toimii yhteistyössä mielenterveystyötä tekevien viranomaisten, kuntien, asiantuntijoiden sekä järjestöjen kanssa. (Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry.)

Opinnäytetyö liittyy Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry:n käytöshäiriöisten lasten vanhemmille tarkoitettuun Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelmaan. Ihmeelliset vuodet ohjelman tarkoituksena on vahvistaa vanhempien itseluottamusta ja vanhemmuuden taitoja. Vanhempien toimintamallien vahvistamisen myötä tarkoituksena on vähentää lasten käyttäytymisongelmia sekä tottelemattomuutta, lisätä perheen hyvinvointia sekä parantaa käytöshäiriöisten lasten ennustetta. (Seppänen & Hietala 2009.)

Ihmeelliset vuodet ohjelman avain tarkoituksena on muuttaa lasten sekä vanhempien käyttäytymistä sekä heidän keskinäistä vuorovaikusta myönteisemmäksi. Yhtenä ohjelman tarkoituksena on myös ollut sen juurruttaminen ja levittäminen peruspalveluihin sekä muille alan toimijoille. (Seppänen & Hietala 2009.) Ihmeelliset vuodet ohjelmaa on tutkittu jonkin verran maailmalla ja kotimaisia tutkimuksia aiheesta on vähän. Tästä syystä aiheesta on tarpeellista tehdä suomenkielinen kirjallinen työ, jossa paneudutaan Ihmeelliset vuodet ohjelmaan.

Opinnäytetyön tekijät ovat olleet mukana OTU:n järjestämässä Ihmeelliset vuodet koulussa -hankkeessa, joka järjestettiin Kontulan ala-asteella syksyllä 2010. Ihmeelliset vuodet koulussa -hanke oli tarkoitettu vanhemmille, jotka ovat huolissaan lapsensa käyttäytymisestä. Opinnäytetyön tekijät ohjasivat lastenryhmää, joka toteutettiin samanaikaisesti vanhemmuusryhmän kanssa, jota yhdistyksen työntekijät vetivät. Ryhmä toimi seitsemän viikon ajan, kerran viikossa kaksi tuntia viisitoista minuuttia. Ryhmän ohjaamisen myötä lastenryhmän ohjaajat saivat käytännön kokemusta tutustumalla käytöshäiriöisten lasten kanssa toimimiseen. Opinnäytetyön tekijät saivat lastenryhmän ohjaukseen liittyen päivän mittaisen koulutuksen Tikkurilan Laurea-ammattikorkeakoulussa, jonka pitivät OTU:n työntekijät hankevastaava Tuula Seppänen sekä projektityöntekijät Liisa Hietala ja Sirpa Hirvonen. Päivän mittaisessa koulutuksessa paneuduttiin Ihmeelliset vuodet ohjelman

toimintamalleihin, lasten käytöshäiriöihin sekä lastenryhmän ohjaamiseen.

1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Kaikissa perheissä on ajoittain ristiriitatilanteita ja kaikissa perheissä on joskus ongelmia lapsen kasvatuksen suhteen. Ongelmat voivat olla suuria tai ne voivat olla pieniä, mutta on tärkeää, että valmistuvat terveydenhoitajat osaavat ongelmatilanteissa ohjata sekä neuvoa vanhempia kuinka he voivat tilanteen ratkaista. Työn tarkoituksena on kuvata miten Ihmeelliset vuodet ohjelma tukee perheitä lasten käytöshäiriöissä. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole syyllistää vanhempia kasvatustilanteissaan, vaan tutkimuksiin perustuvan aineiston kautta tuoda esille Ihmeelliset vuodet ohjelman tarjoamia toimintamalleja, jotka tukevat perheitä kasvatustehtävässään. Opinnäytetyö toteutetaan kirjallisuuskatsauksena. Opinnäytetyössä tarkastellaan lasten käytöshäiriöitä teorianäyttöön ja Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelmasta tehtyihin tutkimuksiin liittyen. Tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on lisätä tietoutta lasten käytöshäiriöistä, joka on tärkeää terveydenhoitajan opinnoissa sekä tulevassa ammatissa. Opinnäytetyön myötä saadaan tietoa siitä, kuinka toimia käytöshäiriöisen lapsen kanssa ja kuinka tukea vanhempia tällaisessa tilanteessa.

Opinnäytetyön tavoitteena on myös tuoda Ihmeelliset vuodet ohjelmalle lisää näkyvyyttä Suomessa. Ohjelma on käyttökelpoinen työkalu hoitotyön työntekijöille sekä muille lasten parissa työskenteleville henkilöille. Lisäksi Ihmeelliset vuodet ohjelman menetelmät sopivat toteutettaviksi mihin tahansa perheeseen, vaikka varsinaista käytöshäiriötä ei olisikaan. Tulevaisuudessa voidaan varmasti hyödyntää opinnäytetyön myötä esiin nousevia asioita missä tahansa työssä lasten parissa, sillä Ihmeelliset vuodet ohjelman kehittäjän Webster-Strattonin (2009) mukaan käytöshäiriötä esiintyy kaikilla lapsilla ja ohjelma on sovellettavissa kunkin perheen yksilöllisiin tarpeisiin sopivaksi. Tästäkin syystä terveydenhoitaja opiskelijoiden on tarpeellista tutustua lasten käytöshäiriöihin ja niiden hoitomuotoihin.

Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on tehdä luotettava ja ajantasainen kirjallisuuskatsaus, joka vastaa tutkimustehtävään. Tavoitteen saavuttamiseksi työssä käytetään ajantasaista kirjallisuutta ja tutkimusaineisto koostuu tuoreista luotettavista tutkimusartikkeleista. Tavoitteena on myös tehdä opinnäytetyö, jota jatkossa voivat hyödyntää esimerkiksi henkilöt, jotka haluavat paneutua Ihmeelliset vuodet ohjelmaan ja perheiden tukemiseen, joissa esiintyy lasten käytöshäiriöitä.

2 Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet

2.1 Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelma

Ihmeelliset vuodet -ohjelma on yhdysvaltalaisen psykologian professorin Carolyn Webster-Strattonin 30 vuoden ajan kehittämä ryhmämuotoinen ohjelma 2-10-vuotiaiden käytöshäiriöisten lasten vanhemmille. Ohjelman alkuperäinen nimi on The Incredible Years. Ihmeelliset vuodet ohjelma perustuu Washingtonin yliopiston vanhemmuusklinikalla (Parenting Clinic, University of Washington) tehtyyn tutkimustyöhön. (Webster-Stratton 2009.) Ihmeelliset vuodet ohjelma on ryhmäpohjainen behavioristinen vanhemmuuden ohjausmenetelmä. Hankkeen malli perustuu oppimisteoriaan (Patersson, G.R. 1982) ja se sisältää elementtejä monista eri teoreettisista käyttäytymistieteellisistä lähestymistavoista. Behavioristiset vanhemmuuden ohjausmallit perustuvat menetelmään, jossa lapsen kohdistuva interventio tapahtuu vanhemman kautta. (Seppänen ja Hietala 2009.)

Ihmeelliset vuodet ohjelman tehokkuutta on tutkittu useita vuosia ja ohjelma on laajentunut Yhdysvaltojen lisäksi myös Australiaan, Uuteen-Seelantiin sekä laajalti Eurooppaan. Tutkimustulosten mukaan käytöshäiriöisen lapsen ennuste paranee merkittävästi, kun opettajat koulussa sekä päiväkodissa käyttävät samoja oppimisteoreettisia kasvatusten menetelmiä, kuin vanhemmat kotona. Ihmeelliset vuodet Teacher classroom management - ohjelma tarjoaa mahdollisuuden kouluttaa opettajia ala-alakouluissa sekä päiväkodeissa, jotka toimivat käytöshäiriöisten lasten parissa. Koulutuksen ansiosta opettajat saavat työkaluja, toimintamalleja sekä tukea käytöshäiriöisten lasten kanssa toimimiseen, jolloin lasten syrjäytymisriski alenee. Ohjelman toisena päämääränä on tukea käytöshäiriöisten lasten vanhempien vanhemmuutta, edesauttaa vanhempien jaksamista ja näin välillisesti parantaa käytöshäiriöisten lasten ennustetta Ihmeelliset vuodet vanhemmuus ryhmätoiminnalla. (Ihmeelliset vuodet koulussa hanke.) Vuosina 2005-2009 Omaiset mielenterveydentukena, Uudenmaan yhdistys ry toi Suomeen Vertti 2 -projektin puitteissa Ihmeelliset vuodet vanhemmuusryhmätoiminnan. Projektin toisena muotona olivat vertaisryhmät vanhemmille sekä perhekurssit perheille, joiden alaikäinen lapsi tai nuori oireilee psyykkisesti. Suomessa ei tähän mennessä ole ollut tehokasta hoitomuotoa lasten käytöshäiriöihin. (Seppänen ja Hietala 2009.)

Vanhemmuusryhmiin osallistuneiden vanhempien lapsilla ei läheskään kaikilla ole diagnosoitua käytöshäiriötä ja ryhmään osallistumisen kriteeriksi riittää vanhemman huoli lapsen vaikeasti hallittavasta käytöksestä. Ryhmissä on ollut mukana vanhempia, joiden lapsilla on joko lieviä tai vakavampia käytöshäiriöitä. Lievät tai kohtuulliset käytöshäiriöt voivat ilmetä esimerkiksi marisemisena tai raivokohtauksina, kun taas vakavammista ongelmista voidaan puhua, jos kyseessä on esimerkiksi valehtelevä tai varastaminen. Ryhmissä on ollut mukana myös monenlaisia perheitä, kuten yksinhuoltajia, uusperheitä, adoptioperheitä, sijaisperheitä sekä kahden huoltajan perheitä. Lisäksi ryhmien vetäjät ovat työskennelleet monista eri

kulttuureista olevien perheiden kanssa. (Webster-Stratton 2009.)

lhmeelliset vuodet ohjelman tarkoitus on tarjota perheille keinoja selviytyä arkielämästä lapsen kanssa, jolla esiintyy käytöshäiriöitä. Vanhemmuuskursseilla vanhemmat saavat eväitä ja uusia tapoja toimia lapsen kanssa. Kurssilta vanhemmat saavat lisäksi tukea ohjaajilta sekä vertaistukea toisilta vanhemmilta, jotka kamppailevat päivittäin samanlaisten ongelmien parissa. Vanhemmuusryhmän tavoitteena on vähentää 2-10 vuotiaiden lasten käytöshäiriöitä vahvistamalla vanhemmuuden toimintamalleja ja ohjaamalla vanhempia tukemaan lapsensa kasvua tutkitusti toimivilla menetelmillä. Ryhmänohjaajat toimivat yhteistyössä vanhempien kanssa, pyrkien käynnistämään tarvittavaa muutosta kasvatusmenetelmässä ja tarjoavat vanhemmille vaihtoehtoisia, uusia toimintatapoja. Vanhemmuusryhmän ajaksi on järjestetty lastenhoito. Lastenryhmässä ohjaajat käyttävät samoja toimintamalleja lasten käytöksen hallitsemiseen, joita vanhemmuusryhmässä käydään läpi. (Seppänen ja Hietala 2009.)

2.1.1 Vanhemmuusryhmän toimintamallit

lhmeelliset vuodet vanhemmuuskoulutusohjelman ryhmät kokoontuvat kerran viikossa 12-14 kertaa kaksi tuntia kerrallaan ja vanhemmuusryhmään voi kerrallaan osallistua enintään 10-12 vanhempaa. Ryhmän vetäjien ja ryhmäläisten välisen vuorovaikutuksen tarkoituksena on toimia esimerkkinä myönteisestä ja kannustavasta vuorovaikutuksesta, jonka vuoksi ryhmän vetäjät kehuvat ja palkitsevat vanhempia jatkuvasti. Vanhemmat pyritään sitouttamaan tiiviiksi ryhmäksi, jonka tarkoituksena on vahvistaa ryhmän keskinäistä tukea esimerkiksi siten, että vanhemmat soittavat toisilleen ryhmäkertojen välillä. Lisäksi ohjaajat soittavat perheiden kotiin jokaisen ryhmäkerran välissä. Näin vanhemmat saavat vertaistukea myös ryhmäkertojen välillä ja voivat tarvittaessa myös kysyä toiminnanohjeita ohjaajalta, mikäli arki kotona käytöshäiriöisen lapsen kanssa tuntuu liian haasteelliselta. (The Incredible Years.)

Ryhmässä käsiteltävät asiat on jaoteltu teemoittain: leikkiminen lapsen kanssa, myönteinen huomio, kannustus ja kehuminen, tehokkaat keinot kiittää, kehua ja kannustaa lasta, lapsen käyttäytymisen muuttuminen palkitsemisen avulla, tehokas rajojen asettaminen ja tehokkaiden käskyjen antaminen, huomiotta jättäminen, aikalisän käyttö rauhoittumiseen sekä luonnolliset ja johdonmukaiset seuraamukset. Lisäksi vanhempia kehoitetaan suuntaamaan lapseen positiivista empatiaa ja huomiota. (Webster-Stratton 2009.) Näiden asioiden saavuttaminen vaatii pitkäjänteisyyttä, eikä tuloksia synny hetkessä. Ryhmän tarjoama vertaistuki sekä ohjaajilta saatava ohjeistus ovatkin erittäin tärkeässä roolissa, jotta vanhemmat jaksavat sitoutua koulutukseen.

Ensimmäisellä tapaamiskerralla keskitytään myönteisen vuorovaikutuksen lisääntymiseen ja myöhemmin opetellaan keinoja puuttua ongelmakäyttäytymiseen. Keskeistä

kokoontumiskerroilla on vanhempien kokemuksellinen oppiminen. Teemoja käsitellään ryhmäkerroilla katsomalla lyhyitä videopätkiä vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksesta sekä tekemällä harjoituksia ryhmän kesken. Videopätkien perusteella vanhemmat ratkaisevat ongelmia miettimällä mikä videoissa oli hyvää ja mitä olisi voitu tehdä toisin. Lisäksi ryhmissä jätetään tilaa vapaalle keskustelulle ja käydään läpi jokaisen vanhemman kanssa perheen sen hetkistä tilannetta. Vanhemmat saavat myös kotitehtäviä. (The Incredible Years 2011.)

Yksi tärkeä asia, jota ryhmässä painotetaan, on lapsen kanssa leikkiminen ja lapsen kehittyminen leikin avulla. Leikin avulla lasta voi auttaa ratkomaan ongelmia, kokeilemaan oivalluksiaan käytännössä ja sen avulla lapsen positiiviset tunteet sekä kokemukset muodostuvat voimavaroiksi. Lisäksi lasten sanavarasto kehittyy aikuisten kanssa leikkiessä. Leikin avulla lapset oppivat monenlaisia taitoja kuten vuorottelemaan, jakamaan ja ottamaan toisen tunteet huomioon. (Webster-Stratton 2009: 30.)

Leikki tarjoaa lapsille tilaisuuden oppia, mihin he pystyvät, keitä he ovat ja miten suhtautua ympäröivään maailmaan. Joskus vanhemmat ymmärtävät leikin hyödyt, mutta eivät koe tarpeelliseksi osallistua siihen itse. He luulevat leikin olevan lapselle vaistonvaraista, jonka lapset osaavat luonnostaan ilman aikuisen apua. On totta, että pienetkin lapset osaavat leikkiä jonkin verran oma-aloitteisesti, mutta luovaan leikkiin ohjaava vaisto katoaa vähitellen, mikäli aikuinen ei auta sitä kehittymään edelleen. Vanhemmat voivat leikin varjolla vahvistaa lapsen itseluottamusta sekä osaamisen tunnetta. Tutkimusten mukaan lapset ovat luovempia ja heillä esiintyy vähemmän käytöshäiriöitä, jos vanhemmat osallistuvat heidän mielikuvitusleikkeihin lasten ollessa pieniä. Totuus kuitenkin valitettavasti on, että harva vanhempi leikkii lapsensa kanssa, koska he eivät koe osaavansa leikkiä. Ryhmän yhtenä teemana paneudutaan tähän asiaan ja annetaan vanhemmille käytännön ohjeita siitä, kuinka leikkiä lapsen kanssa ja miten vältetään suurimmat sudenkuopat joihin vanhemmat usein miten kompastuvat leikkiessään lastensa kanssa. (Webster-Stratton 2009: 30-31.)

Ohjelman yksi teema pitää sisällään lapsen tehokkaan kiittämisen, kehumisen sekä kannustamisen. Ryhmässä korostetaan myönteisen huomion, kannustuksen ja kehumisen antamista lapselle. Vanhempia opastetaan kehuaan lapsiaan, itseään ja puolisoaan johdonmukaisesti sekä toisten ihmisten kuullen. Lisäksi vanhempia opetetaan kannustamaan lapsiaan, kehuaan muita sekä itseään. Viime kädessä lasten halutaan oppivan kehuaan muita, koska se on taito, jonka avulla he oppivat rakentamaan hyviä suhteita toisiin lapsiin. Itsensä kehumisen taito taas on lapsille tärkeä, sillä sen avulla he oppivat yrittämään ja olemaan itsepintaisia vaikeissa tilanteissa. Kehuminen voi toisille olla yllättävän vaativaa, joten sitä harjoitellaan vanhemmuusryhmissä ja näin vanhemmat saavat tukea lastensa kehumiseen. Jotkut vanhemmat ajattelevat, että heidän tulisi kannustaa lapsiaan, mutta ei kehua heitä. He saattavat kommentoida lapsilleen kannustavasti, mutta välttävät kaikkea

mikä kuulostaa kehumiselta. Vanhempia neuvotaan kehuaan lapsiaan pelkäämättä, että he pilaavat lapsensa kehumalla. (Webster-Stratton 2009: 41-51.)

Lapset, joilla esiintyy käytöshäiriöitä kuulevat käytöksestään harvoin mitään positiivista, joten erityisesti tällaisten lasten kehumista tulee korostaa. Lisäksi vanhempia kehoitetaan kehuaan lapsiaan yllättämällä heidät hyvänteosta, kuitenkin säästelemättä kehuja täydellistä käytöstä varten. (Webster-Stratton 2009: 51.) Seppäsen ja Hietalan (2009) mukaan ryhmän yhtenä tarkoituksena on, että vanhemmat oppisivat ymmärtämään kehumisen eli positiivisen palautteen merkityksen. Aina kehumiseen ei tarvitse olla mitään erityistä syytä, toisinaan lapselleen voi vain esimerkiksi mainita kuinka mukavaa on, kun hän on olemassa. Positiivisen palautteen tai kommentin kuuleminen kuulostaa mukavalta kenestä tahansa. Vanhemmille korostetaan kuitenkin, että kehumisen lisäksi on tärkeää palkita lapsia myös muilla sosiaalisilla tavoilla, kuten osoittamalla myönteistä huomioita hymyilemällä ja halaamalla. Lisäksi positiivisen empatian ja huomion antamista lapselle harjoitellaan ryhmässä.

Vanhempien osoittaman huomion ja heidän antamien kehuja ja rohkaisujen lisäksi yksi tärkeä vahvistava keino on aineellinen palkitseminen, jota voidaan käyttää kannustimena motivoitaessa lapsia opettelemaan uusia ja haasteellisia käyttäytymismalleja. Aineellisella palkitsemisen teemalla tarkoitetaan tässä yhteydessä yllätystä tai spontaania palkintoa, kun vanhempi huomaa lapsensa käyttäytyvän jollakin toivotulla tavalla, kuten esimerkiksi istumalla rauhallisesti autossa. Näitä palkintoja tulisi kuitenkin käyttää harvemmin kuin sosiaalista palkitsemista. Niillä on lähinnä tarkoitus kannustaa lapsia saavuttamaan jokin haasteellinen tavoite, kuten kotitehtävien tekeminen marisematta. Käytettäessä aineellista palkitsemista motivoimaan lapsia oppimaan jotakin uutta, on tärkeää jatkaa sosiaalista palkitsemista aineellisen palkitsemisen ohella. Lopputulos on huomattavasti parempi käytettäessä molempia palkitsemiskeinoja yhdessä, sillä ne palvelevat eri tarkoitusta. (Webster-Stratton 2009: 52.)

Ohjelma korostaa lapsen kehumista sekä palkitsemista, mutta vanhempien on kuitenkin yhtä välttämätöntä hallita ja rajoittaa lapsen epäasiallista käytöstä, joka onkin yksi ryhmän teemoista. Perheissä, joissa on vain harvoja selkeästi ilmoitettuja käyttäytymisnormeja ja -sääntöjä, on suuremmalla todennäköisyydellä huonosti käyttäytyviä lapsia. Rajojen asettaminen on myös äärimmäisen tärkeää, koska johdonmukaisten rajojen asettaminen auttaa Webster-Strattonin (2009) mukaan lapsia tuntemaan olonsa rauhalliseksi sekä turvalliseksi. On myös tärkeää, että lapset koettelevat vanhempiensa sääntöjä sekä käskyjä, sillä vain rikkomalla jotain sääntöä lapset oppivat, että se todella on voimassa. Tällainen on normaalia käytöstä sekä terve tapa ilmaista lapsen tarvetta itsenäisyyteen ja itsehallintaan. Ainoastaan johdonmukaiset seuraamukset huonosta käytöksestä opettavat lapsille, että heiltä

odotetaan hyvää käytöstä.

Kasvattamisen yksi tärkeimpiä sekä vaikeimpia tehtäviä on valmentaa lapsi itsenäisemmäksi. Johdonmukaisten ja luonnollisten seuraamusten käyttäminen on yksi tärkeä tapa vaalia vastuullisuutta, päätöksentekokykyä sekä kykyä oppia virheistään. Näitä asioita käydään ryhmässä läpi ja havainnollistetaan vanhemmille luonnollisen sekä johdonmukaisen seuraamuksen tärkeyttä osana johdonmukaista kasvatusta. Luonnollinen seuraamus on jotain, joka seuraisi lapsen tekemisestä, jos aikuinen ei puuttuisi asiaan. Johdonmukainen seuraamus taas puolestaan on vanhempien suunnitelma kiinteästi huonoon käytökseen liittyvä seuraamus. Johdonmukaiset sekä luonnolliset seuraamukset ovat toistuviin ongelmiin kaikkein tehokkaimpia, kun vanhemmat päättävät jo etukäteen, miten ne toteutetaan. Tällainen lähestymistapa auttaa lapsia oppimaan tekemään päätöksiä sekä olemaan vastuussa omasta käytöksestään ja oppimaan virheistään. (Webster-Stratton 2009: 111-112.)

Ohjelmassa painotetaan myös aikuisten välisten ongelmien ratkaisemista ja heidän välistä vuorovaikutustaan. Yksi menestyneen perheen tuntomerkki onkin kyky ratkaista erimielisyyksiä tavalla, joka tyydyttää kaikkia. Vanhemmuuskursseilla käsitellään myös ikävien ajatusten hallintaa, muun muassa opetellaan selviytymään erilaisista kielteisistä tunteista, jotka liittyvät lapsen ongelmakäyttäytymisen aiheuttamiin tunteisiin. (Webster-Stratton 2009.)

Ryhmän yksi teema on lapsen huomiotta jättäminen. Lapsen huono käytös kuten kiusaaminen, mariseminen, vastaan väittäminen sekä raivokohtaukset eivät ole vaarallisia lapselle ja sen voi yleensä kitkeä olemalla johdonmukaisesti kiinnittämättä siihen huomiota. Jotkut vanhemmat ajattelevat, että huomiotta jättäminen ei ole kurinpitoa. Itse asiassa huomiotta jättäminen on yksi tehokkaimpia keinoja, joita lapsiin voi käyttää, vaikka se onkin todennäköisesti myös yksi vaikeimpia menetelmiä vanhempien toteuttaa. Sen perusajatus on yksinkertainen: lapsen käyttäytymistä pitää yllä häneen kiinnitetty huomio. Jopa kielteinen vanhemmilta saatu huomio on lapselle palkitsevaa, joten vanhemmat jotka eivät kiinnitä lapseensa huomiota näiden käyttäytyessä huonosti, eivät palkitse huonon käytöksen jatkamisesta. Mikäli huomiotta jättäminen on johdonmukaista, lopettaa lapsi vähitellen sen mitä on tekemässä. Saadessaan huomiota sekä kasvavaa hyväksyntää vanhemmiltaan hyvästä käytöksestä lapsi oppii, että on hyödyllisempää käyttäytyä hyvin kuin huonosti. (Webster-Stratton 2009: 81-89.)

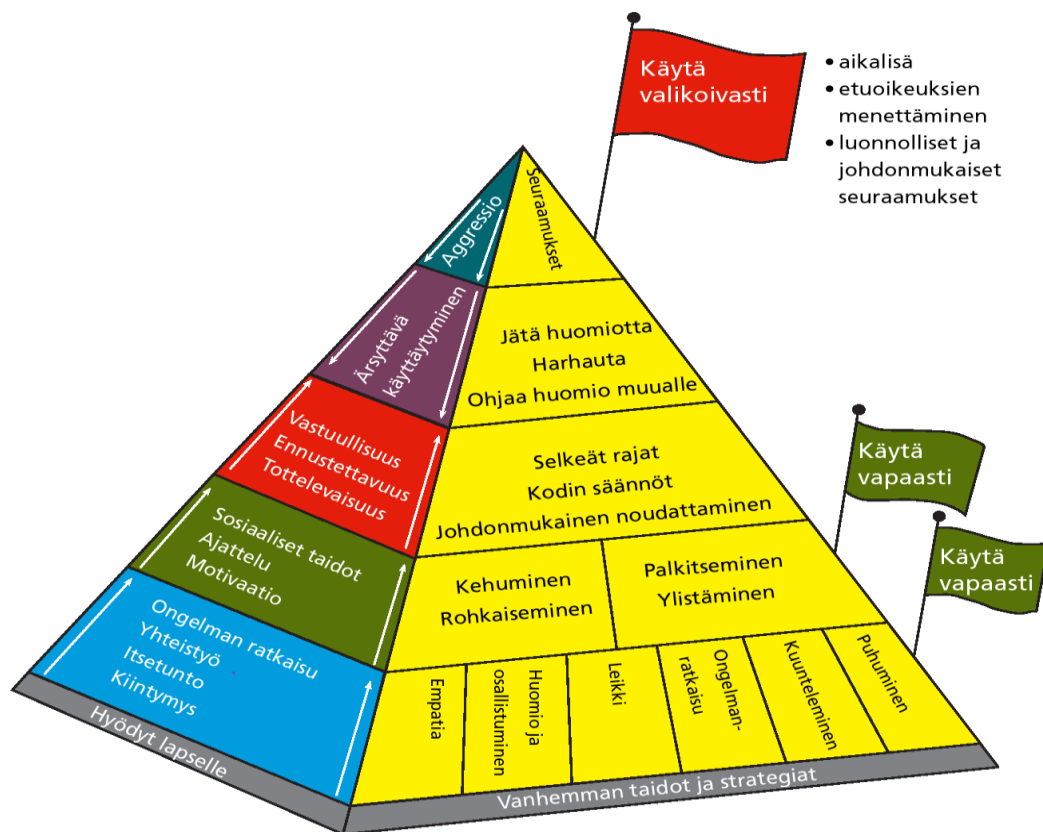
Huomiotta jättämisen lisäksi yksi kurinpitomenetelmä, jota ryhmässä käsitellään, on aikalisän käyttö. Se on tarkoitettu käytettäväksi erityisesti erittäin hankalissa käytöshäiriöissä kuten tuhoisa käytös tai aggressiivisuus. Lisäksi se on käyttökelpoinen erittäin uhkakkaiden, tottelemattomien sekä uhittelevien lasten kanssa. Aikalisä on oikeastaan laajennettu versio

vanhemman huomiotta jättämisestä ja siinä lapsi poistetaan lyhyeksi ajaksi yksin omaan tilaan, jossa hänelle annetaan tilaisuus rauhoittua. Oikein käytettynä aikalisä tarjoaa useita etuja verrattuna muihin kurinpitomenetelmiin, kuten selkäsaunaan. Aikalisä tarjoaa lapselle mahdollisuuden tarkastella tekemäänsä sekä pohtia vaihtoehtoisia ratkaisuja ja kehittää sisäistä vastuullisuuden tunnetta tai omaatuntoa. Opettamalla lapselle kuinka hän voi ottaa itselleen hetken rauhoittuakseen tai hillitäkseen itsensä, opettaa vanhempi hänelle vihanhallintamenetelmän, jota lapsi voi hyödyntää läpi koko elämän. (Webster-Stratton 2009: 90-91.)

Lasten kasvattaminen voi olla vaikeaa aikaa sekä vanhemmille että lapsille. Lapsille lapsuus on suurten muutosten aikaa heidän siirtyessään maailmasta, jossa fantasia ja todellisuus usein sekoittuvat, konkreettisempaan maailmaan, jossa säännöistä sekä ehdotuksista tulee pysyviä. Lapset saattavatkin näiden ristiriitaisten paineiden ja tarpeiden alaisina saada raivokohtauksia, käyttäytyä tuhoisasti tai marista, kun eivät saa tahtoaan lävitse. He saattavat varastaa tai valehdella saadakseen haluamansa tai saadakseen huomiota osakseen. Usein nämä reaktiot ovat vanhemmille yllättäviä ja toisinaan vaikeita käsitellä. Vanhemmat saattavat tuntea huonoa omaa tuntoa siitä, etteivät he selvittäneet jotakin ongelmaa tehokkaammin tai että he ovat kenties odottaneet lapseltaan liikaa. Voi myös olla, että vanhemmat eivät ymmärrä kuinka paljon stressiä lasten huono käyttäytyminen aiheuttaa. (Webster-Stratton 2009.)

Vanhemmuus todennäköisesti on yksi vaikeimmista aikuisen vastaanottamia työtehtäviä, mutta todennäköisesti myös se, johon kaikkein vähiten saa koulutusta sekä valmistelua. Vanhemmuusryhmässä opeteltavat teemat ovat tehokkaita lähestymistapoja kasvatukseen, joiden avulla vanhemmat pystyvät vähentämään lastensa käytösongelmia ennen kuin ne kasvavat hallitsemattomiksi. Lisäksi niiden avulla vanhemmat voivat vahvistaa lasten sosiaalista, emotionaalista sekä akateemista osaamista. Carolyn Webster-Strattonin kehittämä vanhemmuuspyramidi toimii vanhemmuusryhmän keskeisenä työvälineenä, jonka ympärille Ihmeelliset vuodet ohjelman perusajatus rakentuu (Kuva 1). (Webster-Stratton 2009: 17, 24.)

Kuva 1: Vanhemmuuspyramidi

Vanhemmuuspyramidi

2.2 Lapsen kasvu ja kehitys

Laine ym. (2009) kuvaa lapsen kasvun olevan psyykkistä ja henkistä kehityskulkua, johon kasvatuksella pyritään vaikuttamaan. Kasvu on kokonaisvaltaista kehittymistä, johon sisältyy persoonallisuuden ja fyysisten ominaisuuksien kehittyminen. Kehitys tarkoittaa toimintojen, persoonallisuuden ja käyttäytymisen jatkuvaa muutosta, johon vaikuttaa suuresti yksilön ympäristötekijät kuten kulttuuri, yhteiskunta ja sosiaalinen ympäristö. Jokaisessa kehitysvaiheessa on mukana jokin yhteiskunnan instituutio, kuten perhe, päivähoito tai koulu. Jokainen kehittyy omien sisäisten kokemusten kautta ja on samalla vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa.

Lapsen ensimmäiset ikävuodet ovat monipuolista kasvun ja kehittymisen aikaa. Lapset tarvitsevat elämäänsä säännönmukaisuutta, ennakoitavuutta ja rutiineja, joilla on turvallisuuden kannalta keskeinen merkitys. Turvallisuusstrategioiden rakentuminen alkaa ensimmäisestä elinpäivästä. (Sinkkonen 2008.) Erik H. Eriksonin (1902-1994) psykososiaalisen kehitysteoriaan perustuen kaksi ensimmäistä ikävuotta ovatkin ne tärkeimmät vuodet lapsen perusluottamuksen kehittymiselle, joka syntyy lapsen ja häntä hoitavien aikuisten vuorovaikutuksessa. Perusluottamuksen kehittyminen tarkoittaa sitä, että lapsi tuntee olonsa hoitajan kanssa turvalliseksi, mutta myös pystyy kiinnostumaan muista ihmisistä. Perusepäluottamus ihmissuhteisiin kehittyy jos lapsen tarpeisiin vastataan epäjohdonmukaisesti ja ristiriitaisesti tai hänen perustarpeidensa tyydyttämistä laiminlyödään. Lapsen hoidon laiminlyöminen vakavasti ensimmäisen elinvuoden aikana aiheuttaa eriasteisia psyykkisiä ongelmia esimerkiksi tunnesiteiden solmimisessa. Terveeseen persoonallisuuden kehitykseen kuuluu myönteiset ja kielteiset tunteet, mutta painopisteen tulisi olla myönteisten tunteiden puolella. Ihminen tarvitsee perusluottamuksen, mutta myös epäluottamuksen tunteita selviytyäkseen elämän mukanaan tuomista haasteista. (Laine ym. 2009: 85-86.)

Lapsen kehitys tapahtuu yhtä aikaa monella eri osa-alueella. Esimerkiksi liikunnan ja puheen kehitys, taitojen ja tietojen lisääntyminen muuttaa psyykkistä maailmaa ja mielen rakentumisprosessin sisäistä kehitystä. Eri kehitysvaiheet ja -tapahtumat vaikuttavat toisiinsa ja mahdollistavat toinen toisiaan. Kaiken aikaa kehittyvä lapsi elää monimutkaisessa perhe- ja ihmissuhdeverkostossa arkielämän tapahtumien keskellä, ja kaikki tämä vaikuttaa lapsen sisäisen maailman kehitykseen. Se, mitä merkitystä eri seikat saavat reaalitasolla sekä fantasiamaailman sisällä ja mitä ratkaisuja lapsi tekee, on täysin yksilöllistä. (Brummer & Enckell 2005: 29.)

Nykypäivän perheet ovat monimuotoisia ja tutkimuksiin viitaten voidaan vakuuttaa, että lapset voivat yhtä hyvin vaihto- tai sateenkaari-perheissä kuin ydinperheissäkin. Tärkeintä

lienee kuitenkin Sinkkosen (2008) näkökulmasta se, että lapsi saa riittävän hyvää hoivaa ja vähintään yhden riittävän hyvän kiintymyssuhteen. Yksi hyvä kiintymyssuhdekin riittää turvaamaan lapsen kehityksen. Lapsi tarvitsee intensiivisen hoivasuhteen ja aikuisen, joka kestää lapsen täydellisen riippuvuuden. (Sinkkonen 2008.) Lapsen ensimmäisten vuosien kehitys on täysin riippuvainen toisen ihmisen hoivasta. Tällöin lapsi ja läheisin hoitaja ovat eriytymätön kokonaisuus. Kehityksen edetessä ne eroavat toisistaan eivätkä aina ole sopusoinnussa keskenään. Lapsen mieli on kuin kiehuva kattila, joka on täynnä voimakkaita tunteita, tarpeita, haluja ja toiveita, joille on ominaista nopean tyydytyksen tarve. Kasvaessa lapsi joutuu yhä enemmän ristiriitaan: tyydyttääkö omia tarpeitaan ja halujaan kuten ennen, vai eikö niin voi tehdä. Ympäristö kieltää lasta enemmän tai vähemmän ja tästä kumpuava lapsen oma aggressio voi olla pelottava. Toruminen johtaa myös häpeään ja syyllisyyteen, jotka voi olla hankala sietää. Lapsen olisi kuitenkin selviydyttävä elämässä kaikkien näiden tunteiden kanssa. (Brummer & Enckell 2005: 30-33.) Sinkkonen (2008: 207) korostaa, että lapsen itsetunto rakentuu kokemukselle, että hän on riittävän hyvä ja rakastamisen arvoinen sellaisenaan, ilman mitään suorituksia.

2.3 Vanhemmuus

Kasvavan lapsen ja kehittyvän nuoren kanssa eläminen on luova prosessi. Se vaatii aikuiselta rohkeutta asettua käytettäväksi niine lahjoineen ja ominaisuuksineen, jotka on itse saanut. Vanhemmuus on asia, joka on syvästi sidoksissa kulttuurin arvoihin. Kasvattamisessa tarvitaan kaikkea sitä mitä ihmisessä on: hänen kokemustaan, intuitiotaan, tietoaan, arvojaan, tahtoaan, sitoutuneisuuttaan ja rohkeuttaan. Vanhemmuudessa on kyse siitä, että näemme lapsessamme olevan ”sinän”. Lapsi ei ole ainoastaan osa vanhemmuutta, hän ei myöskään ole vanhemmuutta varten, eikä hänen ei ole määrä tyydyttää vanhempiansa tarpeita. Vanhempien rakastaminen lapsiinsa tulee johtaa siihen, että lapsi erottuu vanhemmista ja tulee erilliseksi olenoksi, persoonaksi. Vanhempien tulisikin kyetä kunnioittamaan lasta erillisenä persoonana jo tämän ollessa vauva. Hyvä vanhemmuus ei ole täydellistä vanhemmuutta, vaan hyvä vanhemmuus on pikemminkin siellä, missä on löydetty sopu oman epätäydellisyyden kanssa. Täydellistä vanhemmuutta ei kuitenkaan ole olemassa, mutta siihen on hyvä pyrkiä, ikään kuin se olisi mahdollista. (Hellsten 2003.)

Syrjälä (2005) kuvaa kuinka vanhemmat tuntuvat toisinaan olevan neuvottomia kasvavien lastensa kanssa. Lasten kasvuympäristö on muuttunut vanhempien omasta lapsuudestaan, tietoyhteiskunta ja sen mahdollisuudet ovat nykylapsille itsestänselvyys, niin hyvässä kuin pahassakin. Vanhemmat saattavat arastella uusia ja heille vieraita ilmiöitä, joiden keskellä lapset kasvavat. Lasten ja nuorten kasvussa on kuitenkin yhä edelleen kyse rakkaudesta ja rajoista, läsnäolosta ja välittämisestä. Lapsen ja nuoren kasvua täytyy seurata tarkasti ja herkällä korvalla, lasta on kuultava ja kannustettava kasvussa. Asioihin täytyy myös puuttua

tarvittaessa ja asettaa rajoja, aikuisuuden harkinnalla ja lempeällä päättäväisyydellä. Sinkkosen (2008: 22) mukaan vanhempien tehtävänä on antaa lapselle sellaiset valmiudet, joiden kanssa hän pärjää aikanaan itsenäisesti. Tavoitteena on auttaa poikaset lentoon.

Koti ja lapsuuden ihmissuhteet ovat se harjoittelukenttä, missä lapsi opettelee elämässään tarvitsemiaan perustaitoja. Lapsen vuorovaikutussuhteet elämän ensimmäisten vuosien aikana vaikuttavat lapsen minäkokemuksen ja itsetunnon muotoutumiseen. Vanhemmuudesta saamien kokemusten perusteella lapsi muodostaa käsitystä itsestään ja toisista. Terveen itsetunnon sekä itsearvostuksen perusta on siinä, miten hyväksytyksi ja huomioiduksi lapsi kokee itsensä perheessään. Jos lapsuuden aikana lapselle ei pystytä tarjoamaan riittävää turvallisuudentunnetta ja eläytymään lapseen tunnetasolla, aiheuttaa se varhaisen vuorovaikutuksen häiriöitä, jotka heijastuvat aina aikuisuuteen saakka. (Syrjälä 2005: 11.)

Vanhemmuus on elämän pituinen rooli, joka kehittyy vuorovaikutuksessa lasten kanssa (Laine ym. 2009). Syrjälän (2005: 14-16) mukaan vanhemmuus ei toteudu itsestään, eikä kukaan ole siihen syntyjään kykenevä vaan vanhemmuuteen on kasvettava. Se edellyttää omasta itsenä omassa aikuisuudessa kasvamista, ei vain lapsen kasvattamista. Vanhemmuus on haasteellinen tehtävä, joka vaatii onnistuakseen siihen paneutumista, vanhemmuuden tehtävän arvostamista sekä tukea kumppanilta ja lähipiiriltä. Vanhemmuuden vastuullisuuteen sisältyy halu sitoutua lapsen tukemiseen syntymästä aikuisuuteen, myös kehityksen kriisivaiheissa. Vanhemmuuteen sisältyy lukemattomia haasteita ja tuskinpa kukaan voi täysin valmistautua niihin. Vanhemmuus herättää osin alitajuisia ja osin tietoisia mielikuvia omasta lapsuudestaan ja kehitysvuosien kokemuksista suhteessa omiin vanhempiin. Monet vanhemmuuteen liittyvät tunteet koetaan tabumaisesti kiellettyinä ja häpeällisinä - etenkin ne, jotka liittyvät jaksamiseen, riittämättömyyteen ja vanhemmuudesta selviämiseen.

Vanhemmuuden suurimpia haasteita lapsen kehityksen eri vaiheissa on se, miten eläytyä juuri tähän lapseen. Vanhempien tulee muistaa, että vastuu lapsen tukemisesta ja elämään houkuttelemisesta on aina aikuisilla. Tämä voi olla vaikeaa esimerkiksi silloin, jos lapsen ja aikuisen temperamentit ovat täysin erilaiset. Lapsi ei kuitenkaan tarvitse täydellisiä vanhempia vaan riittävän hyvä vanhemmuus riittää. Riittävän hyvä vanhemmuus perustuu aikuisen kykyyn tulla eläytyvään vastavuoroiseen suhteeseen lapsensa kanssa ja kykyyn rakentaa lapsen kehitystä tukeva perheen tunneilmapiiri. Tässä vanhempien suhteella on erityisen merkittävä osuus, sillä vanhempien suhteen laatu on se ilma, jota lapsi hengittää. Lapset ovat hyvin lahjakkaita lukemaan ympäristönsä vihjeitä. Jokainen lapsi haluaa olla rakkauden arvoinen, ihailtu ja vanhemmilleen tärkeintä maailmassa, mutta jokainen lapsi hakee sitä myös omalla ainutlaatuisella tavallaan. On hyvä muistaa, että paras tapa pitää huolta lapsesta on huolehtia omasta henkisestä hyvinvoinnista ja parisuhteesta. (Syrjälä 2005: 15.)

Vanhemmuus joutuu koetukselle silloin, kun lapsi on esimerkiksi levoton, ujo, voimakastahtoinen, yksin viihtyvä tai reagoi kielteisesti ympäristöön. Tällainen lapsi herättää vanhemmissaan syyllisyyden ja häpeän tunteita, koska vanhemmat kokevat epäonnistuneensa kasvatustehtävässään. Tämä on joissakin tapauksissa aiheuttanut sen, että lapsen käyttäytyminen selitetään käytöshäiriö diagnooseilla ja mieluiten sellaisilla, jotka johtuvat aivotoimintojen häiriöistä, kuten ADHD:sta. Tällöinhän voidaan ajatella, että syy lapsen ongelmakäyttäytymiseen on muualla kuin vanhemmissa tai kasvatuksessa. Tämä ilmenee lisääntyvästä lastenpsykiatristen hoitopaikkojen tarpeena ja lääkityksen käyttönä, jotka ovatkin usein välttämättömiä ja apua tuovia. Normaalisuuden rajat ovat kuitenkin laajat ja kaikkea tavallisuudesta poikkeavaa ei tulisi pitää häiriönä, vaan haasteena vanhemmuudelle ja kasvatukselle. (Syrjälä 2005.)

Sinkkonen (2008) kuvaa vanhemmuuden olevan kaksisuuntainen prosessi, joka on huolenpitoa lapsesta, mutta se vaatii myös väistämättä muutoksia aikuisen omassa persoonallisuudessa. Lapsen syntymästä alkaa merkillinen ja suloisenkipeä vanhemmuuden matka, joka päättyy vasta, kun ummistaa silmänsä viimeistä kertaa. Äitiyden ja isyyden sopimusta ei koskaan voi sanoa irti.

2.4 Lasten käytöshäiriöt

Käytöshäiriöllä tarkoitetaan lapsen ikätason normeista selvästi poikkeavaa toistuvaa tai alituista asosiaalista, aggressiivista tai uhmakasta käytöstä. Myös tottelemattomuus, uhmakkuus, tappelut, koulukiusaaminen, varastelut sekä valehtelu ovat tyypillisiä käytöshäiriön oireita lapsella. Lisäksi käytöshäiriöihin liittyy usein oppimis- ja tarkkaavuushäiriöitä, ylivilkkautta sekä neurologisia oireita. Käytöshäiriöt kuuluvat yleisimpiin lastenpsykiatriin häiriöihin ja ovat kaikkein yleisimpiä syitä hoitoon lähettämiseen. Tutkimuksissa on todettu, että käytöshäiriöitä esiintyy noin 3-11 % kaikista lapsista. (Seppänen & Hietala 2009.) Opetusalan, kasvatustieteen ja lastenpsykiatrian konkarit ovat myös yhtä mieltä siitä, että lasten ongelmakäyttäytymistä ilmaantuu päiväkoteihin ja kouluihin jatkuvasti enemmän (Sinkkonen 2008:133). Käytöshäiriöt ovat lisääntyneet lasten keskuudessa viime vuosien aikana. Tänä päivänä käytöshäiriöt myös tunnustetaan paremmin ja niitä osataan hoitaa. Aikaisemmin käytöshäiriöisestä lapsesta saatettiin ajatella, että lapsi on vain ilkeä tai kuriton. Nykyään kuitenkin tiedetään, että lapsen häiriökäyttäytyminen on aina oireilua jostain suuremmasta ongelmasta. (Luoma.)

Käytöshäiriöt ovat pojilla huomattavasti yleisempiä kuin tytöillä. Käytöshäiriöiden syyt ovat hyvin moninaiset ja eri syiden osuus vaihtelee yksilöittäin eri lapsilla. Käytöshäiriön taustalla saattaa olla diagnosoimaton ja hoitamaton aktiivisuuden sekä tarkkaavaisuuden häiriö ADHD. (Huttunen 2010.) Erytystä huomiota on kiinnitettävä myös mahdollisuuteen, että lapsella

saattaa olla samanaikaisesti useita häiriöitä. Onkin yleistä, että lapsella on sekä tarkkaavaisuushäiriö että käytöshäiriö. Loogisesti pystytään päättelemään, että tilanne on sitä hankalampi, mitä useampia häiriöitä lapsella on. (Sinkkonen & Pihlaja 1999: 172.) Käytöshäiriöiden oireet ovat sitä vaikea asteisempia, mitä varhaisemmalla iällä niitä alkaa esiintyä (Seppänen & Hietala 2009).

Lievät käytöshäiriöt voivat korjaantua ilman hoitoa etenkin, jos käytöshäiriö on reaktio ympäristön tai perheen tilapäiseen stressiin. Vakavammat käytöshäiriöt voivat kestää vuosia ja ne saattavat pahentua asteittain. Monet vakavista käytöshäiriöistä kärsivät lapset saattavat nuoruudessa ja myöhäisemmässä vaiheessa ajautua rikollisuuteen, sairastuvat psykoottisiin sairauksiin, kehittyvät epäsosiaalisiksi persoonallisuudeksi tai kärsivät eriasteisista muista persoonallisuushäiriöistä. Käytöshäiriön ennustetta parantaa varhainen ongelmiin puuttuminen. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että lasten käytöshäiriöihin puututaan ja niitä pyritään ennaltaehkäisemään. (Huttunen 2010.) Myös Sinkkonen (2008: 135) korostaa tarpeen puuttua lasten käyttäytymisen oireiluun mahdollisimman varhain, sillä sen ennuste hoitamattomana on varauksellinen.

Lapsella on jo syntyessään erilaisia ominaisuuksia, jotka ilmenevät eri tavoin vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Perinnölliset lapsen taipumukset ovat havaittavissa jo raskauden aikana ja pian syntymän jälkeen. Toiset lapset ovat esimerkiksi aktiivisempia, nopeammin kehittyviä, yritteliäämpiä ja sosiaalista palautetta antavampia kuin toiset lapset. (Syrjälä 2005: 81.) Lapset ovat jo synnynnäisesti yksilöitä, jotka voidaan ryhmitellä yhden näkemyksen mukaan ajattelijoihin, tunne- ja tahtoihmisiin. Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että persoonallisuutta ja temperamenttia eli luonteenlaatua voidaan pitää perimän säätelemänä sekä melko pysyvänä taipumuksena reagoida asioihin tietyllä tavalla. Persoonallisuus ja temperamentti piirteet ovat yksilöllisiä ja moninaisia. Tutkimuksissa on löydetty selkeitä luonteenlaadun piirteiden eroja jo hyvin varhaisessa vauvan kasvun vaiheessa. (Laine, Ruishalme, Salervo, Siven & Välimäki 2009: 79-81.)

Haastavan temperamentin omaavalla lapsella on monia temperamenttipiirteitä, jotka kasvattaja voi kokea vaikeiksi. Lapsi voi olla hyvin nopea, kärsimätön, kovaääninen, äärettömän sinnikäs tai perustyytymätön. Sinänsä mikään temperamenttipiirre ei ole hyvä tai huono, tietynlainen temperamentti voi vain soveltua tietynlaiseen ympäristöön. Meillä jokaisella on omanlaisemme temperamentti - tapa reagoida ja tehdä asioita. Aikuinen voi oppia tulemaan toimeen temperamenttinsa kanssa, mutta lapsi tarvitsee aikuisen opastusta temperamenttinsa sovittamiseksi ympäristöön. (Viljamaa 2009: 5-6.) On tärkeää, että vanhemmat arvostavat, hyväksyvät ja sopeutuvat lapsensa yksilölliseen temperamenttiin ja kehitykseen, korostavat heidän vahvuuksiaan samoin kuin hyväksyvät heidän rajoituksensa (Webster-Stratton 2009: 19). Aikuisen on myös hyvä muistaa, että temperamentti on pysyvä

ominaisuus, mutta tavassa miten temperamentti piirteet ilmenevät, on iänmukaista vaihtelua. Esimerkiksi lapsen uhmaikä saattaa olla vanhemmille haastavaa aikaa kasvatuksen suhteen. Kasvatus ja ympäristö muokkaavat synnynnäisestä temperamentista persoonallisuuden. Voidaankin todeta, että kasvatuksen tehtävä on tehdä alun perin erilaisista ihmisistä riittävän samanlaisia, jotta he voivat tulla toimeen keskenään. (Keltikangas-Järvinen, Räikkönen & Puttonen 2001.)

Viljamaa (2009) toteaa, että haastava lapsi voi kärsiä neuropsykologisesta poikkeavuudesta, kuten ADHD:sta. Lapsi voi olla myös täysin normaali, jolla on hyvin vilkas ja voimakas temperamentti. Monilla on harhaluulo, että jokainen hyvin vilkas ihminen on ADHD -diagnosoitu. Kuitenkin vain noin viisi prosenttia ihmisistä täyttää ADHD -kriteerit. ADHD on hyvin moniselitteinen termi. ADHD ei ole temperamentti piirre, vaan neurologinen poikkeama. Temperamentti tai ADHD eivät liity älykkyyteen tai ne eivät ole huonon kasvatuksen tulosta. Temperamenttia ei myöskään voida pitää tekosyynä huonolle käytökselle. Aktiivinen ja räväkkä joutuu tekemään koko ajan töitä tehdäkseen/jättääkseen tilaa muille. Haastavan lapsen onnistuminen elämässä vaatii ongelman tunnistamista, yhteistyötä vanhempien, opettajien ja asiantuntijoiden kanssa. Haastavien lasten on vaikea oppia yhteisöjen sääntöjä ja huomata oman toiminnan vaikutus muihin ihmisiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö he voisivat oppia sosiaalisia taitoja.

ADHD ja niihin liittyvät oppimisvaikeudet katsotaan yleensä lieviksi oppimishäiriöiksi. Joillakin lapsilla häiriö on kuitenkin niin vaikea, että he tarvitsevat tukea ja erityisopetusta koko kouluajan sekä perusopetuksen jälkeisissä jatko-opinnoissa. ADHD diagnosoidulla lapsella voi olla pääasiallisesti tarkkaavaisuus- tai tarkkaamattomuushäiriö tai impulsiivisuutta ja ylivilkkautta. Esimerkkinä levottomasta ADHD lapsesta on, että kun hän istuu, hänen on vaikea rauhoittua, hän vääntelehtii, hypistelee, naputtelee ja puhuu ylettömästi. ADHD käsitteen tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöt voivat siis esiintyä yhdessä tai erikseen erilaisin painoituksin samalla henkilöllä. (Viljamaa 2009.)

ADHD-diagnoosi annetaan yksittäisten oireiden perusteella, jossa ensisijainen ongelma on päädiagnoosi. Päädiagnoosi voi tarkoittaa esimerkiksi tarkkaamattomuutta tai ylivilkkautta. ADHD ei ole mielenterveyshäiriö vaan se on ihmisen perimässä, mutta sen aiheuttajina voivat olla myös äidin raskaudenaikainen päihteiden käyttö ja hapenpuute synnytyksessä. ADHD:ta hoidetaan lääkityksellä ja muun muassa oppimisterapialla. Lapsi voi tarvita lääkitystä pystyäkseen keskittymään koulussa, sillä lääkkeen vaikutusaikana tarkkaavaisuus ja aloitekyky paranevat. ADHD:n erottaminen muista aivotoiminnan häiriöistä on vaikeaa ja joskus mahdotontakin, koska oireissa esiintyy paljon päällekkäisyyksiä. (Viljamaa 2009.)

2.4.1 Käytöshäiriöiden selitysnäkemyksiä

Käytöshäiriöihin löytyy harvoin yksiselitteinen tekijä ja yhtä ainoaa syytä on harvoin, sillä tavallisesti useat tekijät yhdessä edistävät ongelman kehittymistä. Käyttäytymishäiriöiden syistä on olemassa erilaisia näkemyksiä ja ryhmittelyä. Käytöshäiriöiden eri diagnooseja varten on olemassa selkeät kriteerit, kuitenkin ne eivät ole yksiselitteisiä tai tarkkarajaisia oirekokonaisuuksia. Syytekijät vaihtelevat, eikä niitä pystytä aina edes kunnolla lääketieteellisin tutkimuksin selvittämään. (Sinkkonen 2008.)

Riskitekijöitä käytöshäiriöiden syntymiselle saattaa olla perintötekijät, traumat, hylkäämiskokemukset, turvattomuus, deprivatio, krooniset sairaudet tai vammat. Lisäksi vanhemmuuden ongelmat, erityisesti ongelmat johdonmukaisuudessa, ennakoitavuudessa ja lapsen turvallisuuden rajaamisessa ovat riskitekijöitä käytöshäiriön syntymiselle. (Luoma. Lasten käytöshäiriöt.) Temperamenttiin liittyvillä tekijöillä voi olla vaikutusta (Seppänen & Hietala 2009: 4) tai oireet voivat johtua perintötekijöistä, sillä esimerkiksi tarkkaavaisuushäiriö ja lukivaikeus ovat vahvasti perinnöllisiä. Epäsuotuisa kasvatusympäristö voi laukaista käytösongelmat, vahvistaa ja pitää niitä yllä. (Viljamaa 2009.) Sinkkonen (2008: 134) mukaan levottomuushäiriöiden ja aggressiivisten käytöshäiriöiden yleistymisen on seurausta levottomasta ja stressaantuneesta ympäristöstä. Lasten keskushermosto ylikuormittuu, joka suosii tällöin käytöshäiriöiden puhkeamista. ADHD:ssa on nimenomaan kyse siitä, että keskushermosto ei pysty suodattamaan kaikkia ulkomaailmasta tulevia ärsykeitä.

Seppänen & Hietala (2009) kuvaa kuinka tutkimukset osoittavat autoritäärisen ja toisaalta rajattoman kasvatustyylin edesauttavan käytöshäiriöiden syntyä. Kovassa kasvatustyyliässä rankaistaan lasta, jolloin helposti jätetään huomioimatta lapsen toivottu käytös. Tällöin lapsi saa eniten huomiota ei-toivotulla käytöksellä. Rankaisupainotteisessa kasvatustyyliässä vanhempi mallintaa toiminnallaan aggressiivista käytöstä, jolloin lapsi oppii ei-toivottua käytöstä mallintamalla vanhempaansa. Vapaassa kasvatustyyliässä on puolestaan vaarana se, että lapsella ei ole rajoja, jolloin lapsi ei tiedä mitä häneltä odotetaan ja mikä käytös on toivottua ja ei-toivottua. Positiivisten ja palkitsevien kasvatustyylien puute johtaa usein siihen, että vanhemmat ja lapsi ajautuvat kehämäiseen kierteeseen. Lapsen ongelmakäyttäytyminen jatkuu ja tilanne pahenee. Lapselle alkaa piirtyä negatiivinen kuva itsestään jos lapsen toivottua käytöstä ja onnistumisia ei vahvisteta tarpeeksi. Johdonmukaisuus on käytöshäiriöisen lapsen kasvatuksessa tärkeää, sillä lapsi hakee rajojaan ja ilman johdonmukaisuutta lapsi alkaa oireilla (Seppänen & Hietala 2009: 4; Sinkkonen 2008: 140).

On tärkeää pyrkiä tunnistamaan käyttäytymisongelmien neurologinen tausta jo varhain, jotta lapsen kuntoutusta voidaan alkaa miettimään uudelta pohjalta. Kun lapsi ei tule toimeen muiden lasten kanssa, ei tottele, kiukuttelee ja temperamenttisesti ajaa tahtoaan lävitse, voi vanhempi tällöin kokea itsensä neuvottomaksi sekä epäillä kykyjään toimia hyvänä vanhempana. Vanhempia voi helpottaa kuulla, että lapsen ongelmat johtuvat neurologisesta poikkeavuudesta, ei huonosta kasvatuksesta. (Viljamaa 2009.)

2.4.2 Käytöshäiriöiden tuelle tarvetta

Neuropsykologian erikoispsykologi Päivi Kontiola kuvaa esipuheessaan Greene (2009) teoksessa *Koulun hukkaamat lapset*, kuinka lasten käytösongelmat ovat entistä ajankohtaisempia myös meillä Suomessa ja kuinka käytösongelmat aiheuttavat runsaasti huolta päiväkodeissa ja kouluissa. Kun tehokkaita auttamiskeinoja ei ole ollut riittävästi tarjolla, turvaudutaan liian usein ratkaisuun, jossa ongelmallisesti käyttäytyvä lapsi siirretään pois hänen luonnollisesta kasvuympäristöstään - erityisluokalle, psykiatriseen osastohoitoon tai lastensuojelulaitokseen. Valitettavan moni lapsi on näin joutunut syrjäytetyksi normaaleista ihmissuhteista ja koulutuksesta.

Lasten ennaltaehkäisevään terveydenhuoltoon tulisi panostaa nykyistä enemmän, koska kansainvälisten tutkimusten mukaan 3-8%:lla lapsista on käytöshäiriöitä ja se on yksi yleisimmistä lasten psykiatriseen hoitoon ohjaamisen syistä. Lisäksi lasten käytöshäiriöt näyttävät edelleen lisääntyvän parin viimeisen vuosikymmenen aikana. (Kontio.) Koulutoimen, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen resurssit kuormittuvat runsaasti lasten käytösongelmien vaikeutuessa. Taloudellisia resursseja merkittävämmäksi nousee kuitenkin se inhimillinen kärsimyksen määrä, jota käytösongelmainen lapsi sekä hänen läheisensä joutuvat kokemaan. Tärkeää olisi panostaa käytösongelmien riskitekijöiden tunnistamiseen sekä hoitoon. (Greene 2009.) Usein keskitytään helposti somaattisiin vaivoihin ja tällöin psyykkiset vaivat voivat jäädä vähemmälle huomiolle.

Haasteellisesti käyttäytyvillä lapsilla ilmenee usein ylivilkkautta, impulsiivisuutta, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen ongelmia, kielellisiä vaikeuksia sekä oppimisvaikeuksia. Tällaiset vaikeudet altistavat lasta herkästi epäsosiaaliselle käytökselle, varsinkin jos lapsi ei saa riittävästi tukea. Esimerkiksi oppimisvaikeuksien myötä on tärkeää kehittää koulujen toimintamalleja sellaisiksi, että ne vastaavat aiempaa paremmin haasteellisten lasten ja nuorten tarpeisiin. Suomessa on viime vuosina useissa kouluissa otettu käyttöön lasten sosiaalista kehitystä ja tunnetaitoja tukevia opetusohjelmia. Esimerkkinä Tunteesta tunteeseen ja Askeleittain -ohjelmat, joiden avulla luokissa voidaan opettaa empatiataitoja, itsehillintä- ja ongelmaratkaisutaitoja sekä tunteiden säätelyä. (Greene 2009: 6-8.)

Vanhemmat ja lasten kanssa työskentelevät tarvitsevat tukea ja käytännön menetelmiä pystyäkseen vastaamaan haasteellisesti käyttäytyvän lapsen erityistarpeisiin. Kun toimivia auttamiskeinoja ei ole ollut riittävästi tarjolla, monet vanhemmat ja opettajat ovat olleet turhautuneita ja uupuneita. Perheet ja muut lasten parissa työskentelevät tarvitsevat päivitettyä tietoa lasten käytösongelmien luonteesta, riskitekijöistä sekä soveltuvista työskentelytavoista haasteellisiin tilanteisiin.

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kuvata miten Ihmeelliset vuodet ohjelma tukee perheitä lasten käytöshäiriöissä. Tarkoituksena on myös tuoda Ihmeelliset vuodet ohjelmaa esille, koska lasten käytöshäiriöihin puututaan liian harvoin ja tietoutta käytöshäiriöistä sekä sen hoitomuodoista on vähän esillä. Lisäksi yhtenä opinnäytetyön tarkoituksena on oppia tekemään luotettava ja ajantasainen kirjallisuuskatsaus. Terveystieteiden ammattilaisille on tärkeää, osata arvioida sekä soveltaa hoitoalan kirjallisuutta käytännön työhön.

Kirjallisuuskatsauksen tutkimustehtävä:

1) Miten Ihmeelliset vuodet ohjelma tukee perheitä lasten käytöshäiriöissä?

3.1 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä toimii kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsaus on koottua tietoa joltakin rajatulta alueelta ja yleensä katsaus tehdään vastauksena johonkin kysymykseen, tutkimusongelmaan. Huolellisesti tehdyn kirjallisuuskatsauksen löytäjä on yleensä hyvin iloinen, koska joku on koontanut hänelle tietoa valmiiksi. Kirjallisuuskatsauksen tekeminen edellyttää, että siitä on olemassa edes jonkin verran tutkittua tietoa. (Johansson, Axellin, Stolt & Ääri 2007: 2-7.)

Kirjallisuuskatsauksella voidaan hahmottaa olemassa olevan tutkimuksen kokonaisuutta. Kokoamalla yhteen tiettyyn aiheeseen liittyviä tutkimuksia saadaan muun muassa kuvaa siitä, kuinka paljon tutkimustietoa on olemassa ja millaista tutkimus sisällöllisesti sekä menetelmällisesti pääsääntöisesti on. Huomioitava kuitenkin on, että kirjallisuuskatsauksen tarkoitus vaikuttaa olennaisesti siihen sisällytettävään tutkimusaineistoon. Kirjallisuuskatsaus aloitetaan laatimalla tutkimussuunnitelma ja tähän prosessiin kuuluu muun muassa tutkimustehtävän asettaminen, kirjallisuuden hakeminen, tutkimusten laadun arviointi sekä analysointi, poissulkukriteerien määrittäminen, tulosten raportoiminen sekä johtopäätösten esittäminen. (Johansson ym. 2007: 2-7.)

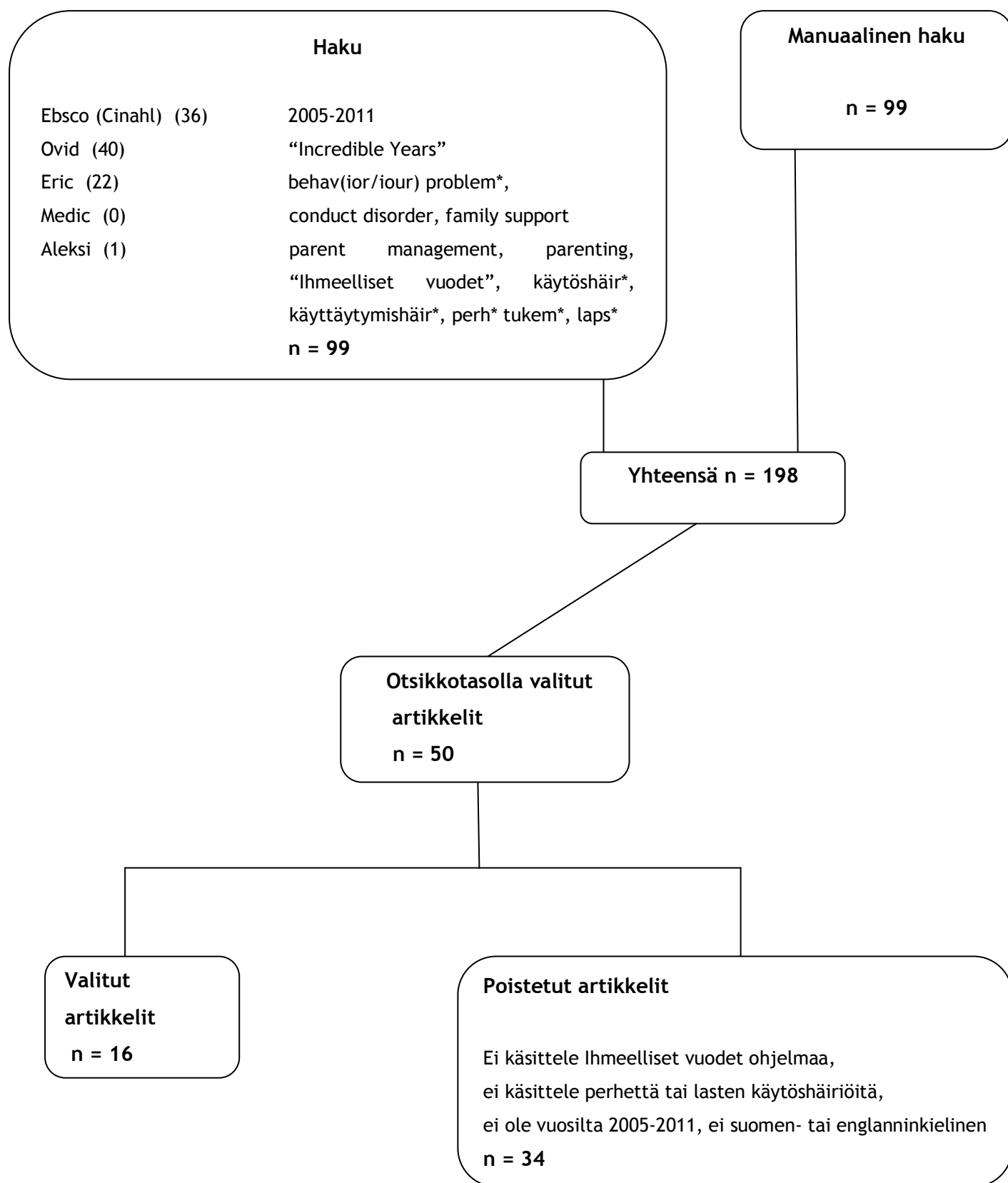
3.2 Tiedonhakuprosessi

Tutkimusaineisto koostuu Ihmeelliset vuodet ohjelman perheen tukemisen toimintamuotoihin sekä lasten käytöshäiriöihin liittyvistä artikkeleista. Kirjallisuuskatsauksen aineisto hankittiin tietokantahaulla sekä manuaalisesti (Kuvio 1). Tutkimusaineisto koostuu artikkeleista, jotka käsittelevät vanhemmuutta, ja sen tukemista Ihmeelliset vuodet ohjelman avulla. Tutkimusaineisto kerättiin manuaalisesti sekä EBSCO (CINAHL), Ovid (MEDLINE), ALEKSI, ERIC ja Medic tietokannoista vuosilta 2005-2011. Hakusanoina käytettiin seuraavia suomenkielisiä katkaistuja hakusanoja: "Ihmeelliset vuodet", laps*, käytöshäir*, käyttäytymishäir*, perh*, vanhem* sekä tukem*. Seuraavia englanninkielisistä hakusanoja käytettiin: "Incredible Years", child, behav(ior/our) problem*, conduct disorder, parenting, parent management sekä family support. Jokaisen haun yhteydessä käytettiin Ihmeelliset vuodet/Incredible Years hakusanaa yhdessä muiden hakusanojen kanssa, jotta pystyttiin heti rajaamaan pois artikkelit, jotka eivät koskeneet Ihmeelliset vuodet ohjelmaa ja täten opinnäytetyön tarkoitusta. Tietokantojen haut tuottivat yhteensä 99 osumaa, joiden tarkastelu lähti liikkeelle otsikkotasolta.

Tietokantoja käytettiin luotettavan ja rajatun tiedonhaun tukena. Lisäksi käytettiin manuaalista hakua, jonka avulla voitiin saavuttaa artikkeleita, jotka muuten olisivat jääneet hakujen ulkopuolelle. Manuaalinen haku tuotti osumia (n=99), joista kaikki käytiin läpi. Suurin osa kuitenkin karsiutui pois olemalla epäolennaisia kirjallisuuskatsauksen kannalta, muun muassa julkaisuvuoden perusteella. Tietokantojen ulkopuolista kirjallisuutta on haettu kirjaston tietokannoista sekä Internetin hakupalvelimen avulla. Opinnäytetyöprosessi vaati useita artikkeleiden lukukertoja muun muassa aineistoon perehtymisen sekä englanninkielisen sisällön vuoksi.

Tietokannoista etsittiin tieteellisiä artikkeleita sekä julkaisuja, jotka käsittelevät lastenkäytöshäiriöitä ja perheen tukemista vaikeasti hallittavan lapsen kanssa Ihmeelliset vuodet ohjelman avulla. Aluksi aineistoa tarkasteltiin otsikkotasolla ja poissulkukriteerit otsikkotasolla olivat: ei tutkimusartikkeli, ei liity Ihmeelliset vuodet ohjelmaan, ei käsittele lasten käytöshäiriöitä tai perheen tukemista lasten käytöshäiriöissä, ei suomen- tai englanninkielinen artikkeli. Aineistoa tarkasteltiin myös sen tuoreuden kannalta, jolloin pois suljettiin vuotta 2005 aikaisemmin kirjoitetut artikkelit. Manuaalisen- ja tietokantahaun osumien perusteella otsikkotasolla valittiin yhteensä 50 artikkelia, jotka luettiin kokonaisuudessaan läpi. Lopullinen tutkimusaineisto koostuu kuudestatoista (n=16) hoitotieteen sekä kasvatustieteen artikkeleista ja se on riittävä määrä vastaamaan tutkimustehtävään. (Kuvio 1.)

Kuvio 1: Artikkelihaun strategia

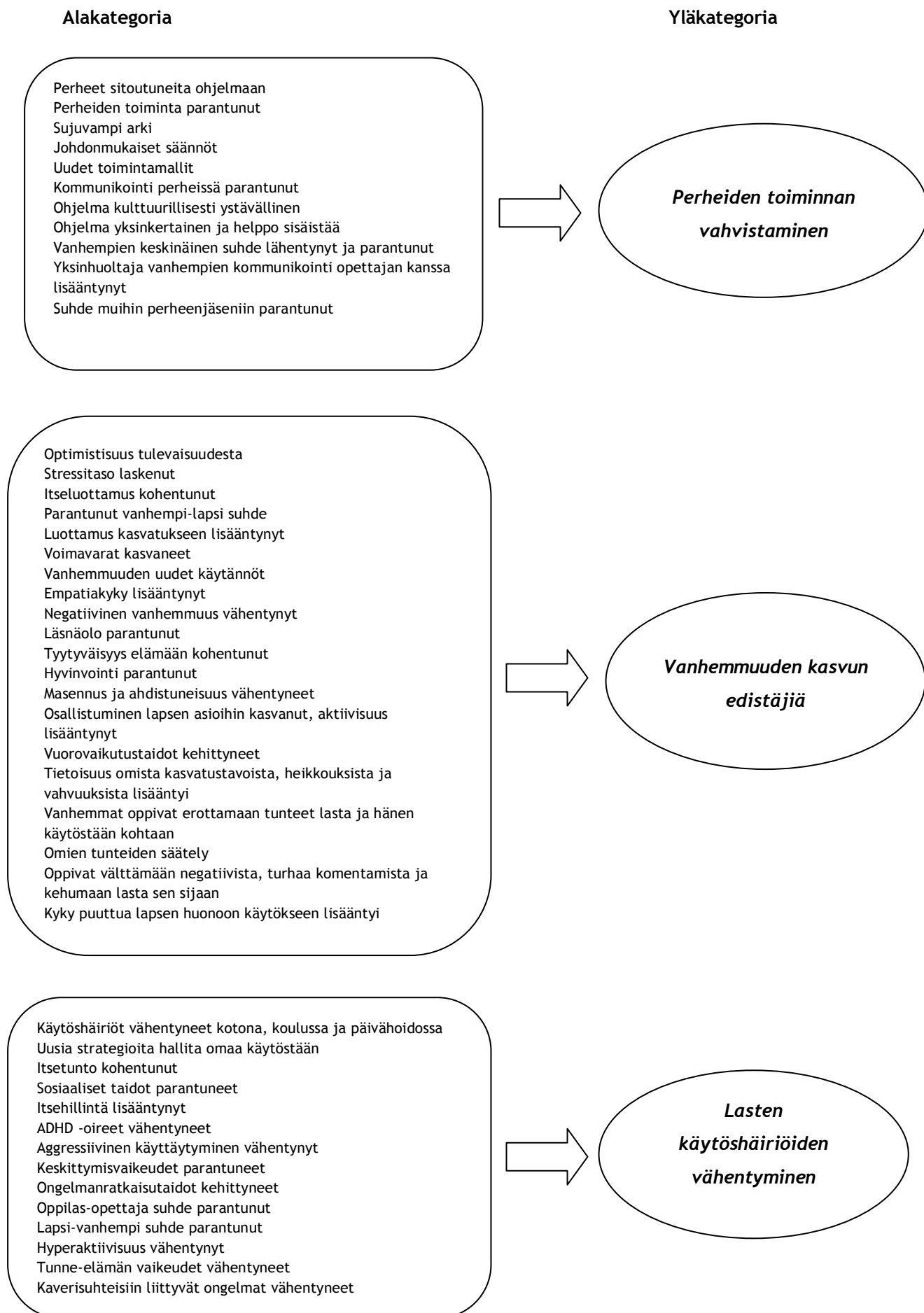
3.3 Analysointimenetelmä

Tämän opinnäytetyön prosessi muodostui tutkimustehtävän asettamisesta, tarkoituksen mukaisen kirjallisuuden ja artikkeleiden hauista, poissulkukriteereiden määrittämisestä sekä artikkeleiden analysoinnista. Aineistonkeruuprosessi on pyritty kuvaamaan mahdollisimman selkeästi (Kuvio 1). Opinnäytetyössä mukaillaan sisällön analyysiä, joka toimii työn analyysimenetelmänä.

Sisällön analyysiä on usein käytetty tutkimusaineiston analyysimenetelmänä hoitotieteellisissä tutkimuksissa. Sisällön analyysi on menettelytapa, jonka avulla pystytään analysoimaan dokumentteja systemaattisesti sekä objektiivisesti. Se on tapa kuvailla, järjestää sekä kvantifioida tutkittavaa ilmiötä. Sisällön analyysin avulla pyritään rakentamaan sellaisia malleja, jotka kuvaavat tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä muodossa ja joiden avulla tutkittava ilmiö pystytään käsitteellistämään. Sisällön analyysi toimii erinomaisesti analysointimenetelmänä strukturoimattomassa aineistossa. Sitä voidaan käyttää muun muassa raporttien, kirjojen, artikkeleiden ja muun kirjallisen materiaalin analyysiin. Sisällön analyysillä on tarkoitus saada kuvaus tutkittavasta aineistosta tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Analyysin lopputuloksena tuotetaan tutkittavaa ilmiötä kuvaavia kategorioita, käsitteitä, käsitejärjestelmää tai käsitekarttaa (Kyngäs & Vanhanen 1999). Opinnäytetyössä mukailtu sisällön analyysi eteni syvällisen aineistoon perehtymisen myötä aiheen sisäistämiseen.

Tässä opinnäytetyössä työn aineisto koostuu tutkimusartikkeleista (Taulukko 1). Aineistoon perehdyttiin lukemalla artikkelit huolellisesti läpi useaan otteeseen. Analyysiyksikkönä toimii tutkimustehtävään vastaava asiakokonaisuus. Aineiston analyysia johtaa tutkimustehtävä. Opinnäytetyön analyysin lopputuloksena toteutettiin aineiston abstrahointi eli aineiston alkuperäisilmauksista muodostettiin pelkistetyt ilmaukset. Nämä sisällöllisesti samat pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin ala- ja yläkategorioihin. Pelkistetyistä ilmauksista muodostui kolme yläkategoriaa, jotka muodostavat kirjallisuuskatsauksen tulokset. Yläkategoriat ovat Perheiden toiminnan vahvistaminen, Vanhemmuuden kasvun edistäjiä sekä Lasten käytöshäiriöiden vähentyminen (Kuvio 2).

Kuvio 2: Aineiston abstrahointi

4 Tulokset

4.1 Perheiden toiminnan vahvistaminen

Ilmeelliset vuodet vanhemmuusohjelman avaintarkoitus on puuttua lasten käytösongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (Hamilton & Litterick-Biggs 2008). Tutkimuksen tulokset korostavat Ilmeelliset vuodet vanhemmuusohjelman tärkeyttä nuorille lapsille, joilla on käyttäytymisen häiriöitä kotona (Larsson, Fossum, Clifford, Drugli, Handegård & Morch 2008). Drugli & Larsson (2006) sekä Larsson ym. (2008) tutkimusten mukaan lasten käytöshäiriöt, kuten aggressiivisuus vähenivät kotona vuoden seurannassa, mutta useimmilla kuitenkin ilmeni vielä käytöshäiriöitä päivähoitossa tai koulussa. Tutkimus korostaa tarvetta puuttua lasten käytöshäiriöihin kotona, mutta myös päivähoitossa sekä koulussa. Tutkimuksesta Drugli & Larsson (2006) ilmenee kuitenkin tarve kehittää menetelmiä, jotka säilyttävät Ilmeelliset vuodet vanhemmuusohjelman positiivisia vaikutuksia hoidon jälkeen.

Vanhemmat kokivat ohjelman tehokkaaksi ja helposti sisäistettäväksi, mutta kertoivat myös, että pidemmällä aikavälillä tarvitsivat kertausta joistakin kurssilla opetetuista toimintamalleista (Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Seppänen & Hietala 2009). Tutkimuksista ilmenee, että tulokset ovat tehokkaampia heti hoidon päätyttyä, kuin vuoden seurannan jälkeen (Eames, Daley, Hutchings, Whitaker, Jones, Hughes & Bywater 2009; Larsson ym. 2008). Seurannan jälkeen käytösoireet ovat pysyneet kuitenkin suhteellisen vakaana esikouluikästä nuoruusikään 30-50%:lla lapsista (Webster-Stratton, Rinaldi & Reid 2010).

Tutkimuksissa ilmeni, että vanhemmat sekä lapset olivat sitoutuneita ohjelmaan (Rose, Aldgate, McIntosh & Hunter 2009). Tutkittaessa nuoria 8-12 vuotta intervention jälkeen suurin osa nuorista oli kasvanut tasapainoisiksi ja riskikäyttäytymisen määrä näytti olevan normaalin rajoissa tyyppillisen nuoruusiän mukaan. Koulutus olisi tarpeen aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kun lapsen käyttäytymisongelmiin on vielä suhteellisen helppo puuttua. Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, sitä moninaisemmiksi käytöshäiriöt muuttuvat. (Webster-Stratton ym. 2010.) Letarte & Normandeau (2008) mukaan lasten ominaisuudet vaikuttavat vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ja vanhempien käsitykseen lapsensa käytöshäiriöstä.

Tutkimuksen tuloksista ilmenee Ilmeelliset vuodet ohjelman positiiviset vaikutukset perheen hyvinvointiin. Seurannan aikana perheiden toiminta on parantunut. Ohjelmaan osallistuneiden perheiden sisäinen tasapaino on kohentunut ja stressitaso laskenut. (Lees & Ronan 2008.) Letarte & Normandeau (2008) tutkimuksen tuloksista ilmenee, että perheissä, joissa lapsilla ilmenee ADHD:ta, vanhempi-lapsi suhde ei yleensä ole kovinkaan harmoninen. Tästä syystä perheet hyötyvät vanhemmuusohjelmasta, joka rohkaisee heitä työstämään perheen

vuorovaikutusta laadukkaaksi. Perheen sisäisen kommunikoinnin on koettu parantuneen ohjelman myötä (Levac, McCay, Merka & Reddom-D'Arcy 2008).

4.2 Vanhemmuuden kasvun edistäjiä

Ennen ryhmään osallistumista monet vanhemmat kuvailivat tilanteen kotona lapsen kanssa kaoottiseksi sekä hallitsemattomaksi. Useat vanhemmista kokivat, että he eivät olleet johdonmukaisia ja ennustettavuus lasten kasvatuksessa oli heiltä kadoksissa. Lisäksi he kokivat, että heillä ei ollut voimavaroja toimia tilanteessa. Useat vanhemmista etenkin nuoret äidit tai yksinhuoltajat raportoivat myös, että heillä oli vähän tietoa kasvatuksesta ennen ryhmään osallistumista. Vanhemmat kokivat pääsääntöisesti saaneensa ryhmästä apua niihin ongelmiin, joiden takia he olivat siihen osallistuneet. Ryhmässä vanhemmat opettelivat positiivisen vuorovaikutussuhteen rakentamista lapseen. (Seppänen & Hietala 2009.) Lisäksi ryhmässä opetellaan käyttämään leikkiä osana vuorovaikutusta ja lisäämään lapsen sosiaalisia, emotionaalisia sekä sanallisia taitoja. Ryhmässä painotetaan myös perheiden tukiverkoston lisäämistä ja koulun/päiväkodin sekä kodin välisen kommunikoinnin lisäämistä. (Reid & Webster-Stratton 2009.)

Vanhemmat ja lapset olivat yhtäläisesti tyytyväisiä ryhmien toimintaan ja viihtyivät niissä hyvin (Rose ym. 2009). Vanhemmat kokivat erityisesti ryhmäkeskustelut mukavina sekä hyödyllisinä, josta voidaan todeta, että vertaistuki koettiin hyvin merkittävänä (Seppänen & Hietala 2009). Vanhemmat ovat oppineet vanhemmuusryhmästä uusia toimintamalleja, kuten itsensä ja lapsen kehuminen, lapsen kannustaminen sekä kiittäminen, palkitseminen ja leikkiminen lapsen kanssa. (Larsson ym. 2008; Levac ym. 2008; Rose ym. 2009; Seppänen & Hietala 2009.) Ohjelman tuomat toimintamallit koettiin hyödyllisiksi. Vanhemmat kokivat saaneensa uusia hyviä toimintamalleja vanhojen ”huonojen” toimintamallien tilalle. He totesivat, että eteenpäin mennään hitaasti, mutta varmasti ja he uskoivat pääsevänsä näillä avuilla hyvään lopputulokseen. (Levac ym. 2008.)

Toimintamallien toteuttaminen kotona (kotitehtävät) tuottivat vanhempien mukaan tuloksia. Etenkin aineellinen palkitseminen, lapsen ja itsensä kehuminen, lapsen kanssa leikkiminen ja tehokas käskeminen olivat sellaisia toimintamalleja, joita toteuttamalla vanhempien kokemuksen mukaan lasten käytös muuttui vähemmän häiritseväksi. (Seppänen & Hietala 2009). Ryhmän yhteiset säännöt osoittivat konkreettisesti vanhemmille, että olemalla johdonmukainen lapset kunnioittavat heitä ja lapsen käytös paranee. Vanhemmat raportoivat myös, että ohjaajien käytös oli kunnioittavaa ja ymmärtäväistä heitä kohtaan. Lisäksi vanhempien näkemyksen mukaan ohjaajat noudattivat ohjelman periaatteita, olivat motivoituneita sekä yhdenmukaisia (Axberg, Hansson & Broberg 2007.) Ohjaajat ottivat heidän tilanteensa huomioon ja korostivat, ettei hyvä vanhemmuus ole sidoksissa sukupuoleen

(Rose ym. 2009). Ohjaajien positiivisella käytöksellä on suora yhteys positiiviseen vanhemmuuteen, jolla taas on suora vaikutus lapsen positiiviseen käytökseen (Eames ym. 2009).

Vanhemmat ovat kokeneet, että ryhmän ilmapiiri on ollut tukea antava, eikä ryhmässä ole tuomittu ketään. Vanhemmat pitivät siitä, että ohjaajat soittivat kotiin kyselläkseen kuulumisia ja kotitehtävien sujuvuudesta. Ryhmän antama tuki koettiin kokonaisuudeksi. (Levac ym. 2008.) Ryhmässä on saanut jakaa omia ajatuksiaan sekä huoliaan sellaisten ihmisten kanssa, jotka päivittäin ovat samanlaisen ongelman kanssa tekemisissä. (Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Levac ym. 2008; Seppänen & Hietala 2009.) Vanhemmille kehittyi tietoisuus vanhemmuuden taidoistaan ja vaikutus mahdollisuuksistaan vanhempana. He kokivat, että ovat vähemmän eristäytyneitä ja vähemmän yksin kokemuksiensa kanssa kasvattaessaan haasteellista lasta. Tutkimuksessa yksi vanhemmista toteaaakin, että: ”Jo se, että on kuullut muiden vanhempien kokemuksia samasta asiasta, on ollut suuri apu.” (Levac ym. 2008.)

Vanhemmat ovat kokeneet, että ohjelma on ollut helppo sisäistää, koska sen rakenne on yksinkertainen (Hamilton & Litterick-Biggs 2008). Axberg ym. (2007) tutkimuksen tulokset kertovat, että suurin osa vanhemmista koki ohjelman tekniikat helpoiksi käyttää ja vain pieni osa koki ne vaikeiksi. Kaikki vanhemmat kuitenkin kokivat ohjelman tekniikat hyödyllisiksi ja käyttökelpoisiksi, joiden avulla arki kotona muuttui tasaisemmaksi. Kim, Cain & Webster-Stratton (2007) tutkimuksen tuloksista ilmeni, että osa Korean Amerikan äideistä olisi mielestään tarvinnut enemmän aikaa ja harjoitusta sisällyttääkseen nämä ennestään tuntemattomat toimintamallit vanhemmuuden käytäntöihinsä. Äidit kokivat, että palkintoja ja kehuja oli helppo käyttää, toisin kuin aikalisää ja johdonmukaisia seuraamuksia. Toimintamallit koettiin kuitenkin hyödyllisiksi, vaikkakin osittain hankaliksi.

Vanhempien stressitaso laski, kun arki perheessä alkoi sujua rauhallisemmin. Vanhemmat kokivat saaneensa lapsiinsa kuria ja perheen välinen kommunikointi parani. (Fergusson ym. 2008; Larsson ym. 2008; Levac ym. 2008; Reid & Webster-Stratton 2009; Rose ym. 2009.) Vanhempien itseluottamus lisääntyi, joka myös osaltaan alensi heidän stressitasoaan. Vanhemmat ovat tietoisempia toimintatavoistaan ja kokevat osaavansa toimia tilanteessa paremmin. (Lees & Ronan 2008; Levac ym. 2008.) He osaavat ottaa aikaa itselleen, miettiäkseen hetken miten toimia. He eivät enää ryntää tilanteeseen neuvottomana vaan osaavat selviytyä siitä puhumalla. Erään vanhemman sanoman mukaan: ”Ennen vain huudettiin, koska jotain täytyi tehdä.” Vanhemmat ovat kokeneet kärsivällisyytensä kasvaneen. Nyt lapsen tarpeita osataan kuunnella paremmin ja arvostusta on huomattu enemmän vanhemman ja lapsen välillä. (Levac ym. 2008.)

Axberg ym. (2007) tutkimuksen tulokset osoittavat, että vanhempien lyhyen aikavälin psykososiaaliset terveydelliset ongelmat vähenivät ryhmään osallistumisen myötä, kun heidän stressitasonsa laskivat ja he oppivat katsomaan asioita uudesta näkökulmasta. Vanhempien tietoisuus omista kasvatustaidoista, vahvuuksista ja heikkouksista lisääntyi ryhmän aikana. Nämä tekijät edesauttoivat sitä, että vanhempien depressiotaso sekä ahdistuneisuus vähenivät ja aktiivisuus lisääntyi ryhmään osallistumisen myötä. Useimmat vanhemmat oppivat erottamaan tunteet lasta ja tämän käytöstä kohtaan. Vanhemmat alkoivat nähdä lapsensa rakastettavana yksilönä, vaikka aina he eivät voi tämän käytöstä hyväksyä. (Seppänen & Hietala 2009.) Lisäksi vanhempien kyky puuttua lapsen huonoon käytökseen lisääntyi. Uusien toimintamallien oppimisen myötä vanhemmuuden käytännöt paranivat, joka vähensi vanhempien epä johdonmukaisen kurin käyttöä ja kohensi heidän itseluottamusta. (Larsson ym. 2008; Letarte & Normandeau 2008.) Itseluottamuksen kasvu lisäsi myös vanhempien voimavaroja, kun he oppivat olemaan vähemmän kriittisiä itselleen ja oppivat olemaan tyytyväisiä itseensä vanhempana. (Rose ym. 2009.)

Vanhemmat oppivat vanhemmuuskurssin aikana paitsi kehuaan lastaan niin kehuaan myös itseään, jolloin he kokivat muutoksia omassa toiminnassaan ja itsessään. Lisäksi vanhemmat kehittyvät omissa kommunikointi- ja ongelmanratkaisutaidoissaan. (Levac ym. 2009.) Vanhempien luottamus lapsensa kasvatukseen lisääntyi ja he kykenivät olemaan enemmän optimistisia tulevaisuuden suhteen. (Axberg ym. 2007; Lees & Ronan 2008; Seppänen & Hietala 2009.) Ohjelma tuotti huomattavaa vaikutusta kielteiseen vanhemmuuteen, kun vanhemmat oppivat kehuaan lastaan sekä itseään ja oppivat kannustamaan lastaan. Nämä asiat tukivat lasten sosiaalista pätevyyttä vertaistensa kanssa. (Brotman, Gouley, Chesir-Teran, Dennis & Klein 2005.)

Uusien opittujen toimintamallien myötä, kun vanhemmat alkoivat nähdä tulevaisuuden käytöshäiriöisen lapsen kanssa optimistisemmin, lisääntyi positiivinen vanhemmuus (Lees & Ronan 2008; Letarte & Normandeau 2008; Seppänen & Hietala 2009). Lees & Ronan (2008) sekä Levac ym. (2008) tutkimuksissa vanhemmat raportoivat parantuneesta vanhempi-lapsi suhteesta, kun perheen vuorovaikutus muuttui toimivammaksi ryhmän myötä. Lapset pystyvät nyt puhumaan asioistaan vanhemmilleen, mitä ei ennen ollut tapahtunut. Vanhemmat kokivat, että heillä on nyt enemmän hauskaa perheen kesken, ja he eivät pahoita mieltä enää niin helposti jostain mitä lapsi tekee. He osaavat käsitellä tiettyjä tilanteita paremmin. Vanhempien käytäntöjen muutoksilla on ollut positiivinen vaikutus vanhempaan itsen, lapseen, mutta myös muihin perheen jäseniin. (Levac ym. 2008.) Interventio on muuttanut vanhempien ja koko perheen keskinäistä hyvinvointia paremmaksi (Axberg ym. 2007).

Vanhemmat jatkoivat opittujen toimintamallien muun muassa positiivisen kurin käyttöä vanhemmuusryhmän loputtua, huomattuaan sillä olevan merkittävä vaikutus lapsen käytöksen

parantumiseen (Kim ym. 2007). Voidaan siis todeta, että perheet ovat kokonaisuutena hyötäneet vanhempien osallistumisesta Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelmaan sekä lapsien osallistumisesta lapsiryhmään (Letarte & Normandeau 2008). Eri tutkimuksissa vanhemmuuden taitojen määrä kuitenkin vaihtelee, mikä voi johtua ohjelman ohjaajasta (Eames ym. 2009). Vanhempien kokemuksen mukaan ohjelma on tehokas tarjoamalla uusia toimintamalleja käytöshäiriöisen lapsen kanssa ja vanhemmat mielellään suosittelevat ohjelmaa ystäville sekä sukulaisille (Axberg ym. 2007).

4.3 Lasten käytöshäiriöiden vähentyminen

Vanhempien muuttuneet toimintamallit ovat edistäneet lasten käytöstä vähemmän häiritseväksi (Lees & Ronan 2008). Eames ym. (2009) tutkimuksen tuloksien perusteella muutos vanhemmuuden taidoissa ennusti puolestaan muutosta lasten käyttäytymisen tuloksissa. Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelma keskittyy vanhempi-lapsi suhteeseen, jolla on suoranaisesti positiivinen vaikutus lapseen (Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Levac ym. 2008). Vanhempien osallistuessa vanhemmuusryhmään, lapset osallistuivat lastenryhmään, jonka ohjaajina toimivat Ihmeelliset vuodet ohjelman koulutuksen saaneet henkilöt. Lastenryhmän (Incredible Years Dinosaur School Program) tavoitteena on parantaa lasten sosiaalisia taitoja, ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen, leikkiminen sekä toimiminen toisten lasten kanssa. (Larsson ym. 2008.) Lapset kokivat lapsiryhmän positiivisena, jossa on hyvä ilmapiiri ja siellä on mukavaa olla. Lisäksi yhteiset säännöt toivat turvallisuuden tunnetta. (Rose ym. 2009.) Lapset rakastivat vanhemmilta kotona saamiaan kehuja ja huomiota. Lapset arvostivat myös sitä, että vanhemmat halusivat tehdä töitä, jotta perheen välinen kommunikointi paranisi (Levac ym. 2008).

Tutkimusten tulokset ovat yhtenäisiä siitä, että lasten käytöshäiriöt, ylivilkkaus sekä ADHD oireet ovat vähentyneet Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelmaan osallistumisen myötä. (Jones ym. 2007; Kim ym. 2007; Letarte & Normandeau 2008; Rose ym. 2009; Webster-Stratton ym. 2010.) Larsson ym. (2008) tutkimuksen tuloksissa ilmenee, että vuoden seurannan jälkeen 88 lapsesta 70:llä käytöshäiriöt olivat vähentyneet Ihmeelliset vuodet ohjelman myötä. Vanhemmuusryhmä on vaikuttanut lasten vaikeuksiin pääsääntöisesti positiivisesti. Joukossa oli yksittäisiä vanhempia, jotka arvioivat lapsen tilanteen huonontuneen, mutta kokonaisvaltaisesti arvioituna lasten ongelmat vähenivät oleellisesti, varsinkin hyperaktiivisuus ja käytösongelmat. Muutos näkyi osalla lapsista kodin lisäksi myös muualla, esimerkiksi päiväkodista kerrottiin lapsen rauhoittuneen ja koulussa sujui hyvin. (Seppänen & Hietala 2009.)

Interventioon osallistumisen myötä 84%:lla lapsista käytösongelmat olivat vähentyneet (Axberg ym. 2007). Lapset käyttäytyivät kotona vähemmän huonosti, kun vanhempi käytti

ohjelman oppien mukaista positiivista ja soveliaista kuria (Kim ym. 2007). Axberg ym. (2007) tutkimuksessa vanhempien kertomana lasten käyttäytyminen muuttui asianmukaisemmaksi aikaisempaan verrattuna. Huomattavia parannuksia lasten käyttäytymisessä on huomattu heti ohjelmaan osallistumisen jälkeen, sekä seurannassa (Fergusson, Stanley & Horwood 2008). Vanhemmuusryhmän positiivinen vaikutus näkyi myös lapsissa silloin, kun käytösongelmat olivat olleet vaikeita ja pitkään jatkuneita (Seppänen & Hietala 2009.)

Rose ym. (2009) tutkimus osoittaa, että lapset ovat oppineet kehuaan muita ja itseään. Arki sujuu nyt mutkattomammin, kun on johdonmukaiset säännöt joiden mukaan toimia. Tottelemattomuus on parantunut (Lees & Ronan 2008), keskittymisvaikeudet vähentyneet ja lapset ovat oppineet itsehillintää (Drugli & Larsson 2006). Lapset oppivat intervention avulla uusia strategioita hallita omaa käytöstään. Lasten itsetunto koheni, koska vanhemmat kannustivat ja kehuivat heitä. (Levac ym. 2008; Rose ym. 2009.) Lasten käytös on muuttunut positiivisemmaksi ja rauhallisemmaksi heidän osallistuttuaan Ihmeelliset vuodet ohjelmaan, enää ei ole havaittavissa niin paljo kiukkua tai ärsytystä ja aggressiivinen käyttäytyminen on vähentynyt. (Drugli & Larsson 2006; Levac ym. 2008; Seppänen & Hietala 2009.) Myös Lees & Ronan (2008) tutkimuksesta ilmenee lasten negatiivisen käytöksen vähentyminen ohjelman tuomien vanhemmuuden toimintamallien myötä. Huomion vaatiminen ja toisen puheen keskeytys ovat vähentyneet, samoin huutaminen ja juokseminen ympäriinsä. Vanhempien mukaan ohjelman myötä lapset tekevät kotitehtävät, vastaavat vanhempien pyyntöihin, odottavat omaa puheen vuoroaan sekä kunnioittavat toisten tunteita aikaisempaa myönteisemmin ja reippaammin.

Lasten käytöshäiriöihin liittyvien positiivisten tulosten lisäksi paljon yhteneväisyyttä tutkimusten tuloksista löytyi lasten sosiaalisten taitojen paranemisesta. Huomattavia parannuksia lasten sosiaalisissa taidoissa on todettu heti hoidon jälkeen sekä seurannassa. (Brotman ym. 2005; Drugli & Larsson 2006; Fergusson ym. 2008; Kim ym. 2007.) Lapset kykenevät esimerkiksi leikkimään toisten lasten kanssa riitelemättä (Drugli & Larsson 2006; Lees & Ronan 2008) ja he ovat oppineet pelaamaan pelejä kinastelematta. Ruokailut sujuvat nyt paremmin ja omat huoneet pidetään siisteinä (Rose ym. 2009). Lapsilla tunne-elämän vaikeudet ovat vähentyneet, samoin kaverisuhteisiin liittyvät ongelmat (Seppänen & Hietala 2009). Ohjelma siis vähensi kokonaisvaltaisesti lasten käytöshäiriöitä ja ADHD -oireita sekä tuki lasten sosiaalisia taitoja, jotka myöhemmin mahdollisesti ehkäisevät käytöshäiriöitä korkean riskin lapsilla, kuten esimerkiksi sosioekonomisesti heikossa asemassa olevat lapset. Tulokset ovat täten yhtäläisiä siitä, että sosiaalisten taitojen harjoittaminen on tärkeä osa hoidettaessa etenkin pienten lasten käytöshäiriöitä. (Brotman ym. 2005; Drugli & Larsson 2006.)

5 Pohdinta

5.1 Tulosten tarkastelua

Tutkimustulokset osoittavat, että valtaosa vanhemmista, jotka olivat osallistuneet Ihmeelliset vuodet vanhemmuusryhmään, olivat olleet siihen tyytyväisiä. Vanhemmat ovat raportoineet saaneensa ohjelmasta apua lastensa käytöshäiriöihin, koska lasten ongelmakäyttäytyminen on vähentynyt ohjelman myötä. (Fergusson ym. 2008; Larsson ym. 2008; Seppänen & Hietala 2009.) Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että ohjelma on tehokas terapeuttinen menetelmä. Ohjelman avulla on saavutettu positiivisia tuloksia eri kulttuureissa ja lasten ADHD -oireet sekä käytöshäiriöt ovat pitkällä aikavälillä vähentyneet ja parannukset ovat pysyneet edelleen (Fergusson ym. 2008; Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Jones ym. 2007; Webster-Stratton ym. 2010). Ihmeelliset vuodet ohjelman tehoa puoltaa, että se on näyttöön perustuva interventio käytöshäiriöisille lapsille ja todisteita on myös siitä, että ohjelma on samantarvoisesti tehokas ADHD -oireisiin (Jones ym. 2007).

Esiin kuitenkin nousi myös tuloksia, joissa positiiviset tulokset eivät olleet kantaneet pitkällä aikavälillä. Vanhemmat raportoivat toivovansa pidempää ryhmää tai esimerkiksi jatkoryhmää opittujen taitojen ylläpitämiseksi (Seppänen & Hietala 2009). Samoilla linjoilla oltiin Drugli & Larssonin (2006) tutkimuksessa. Tutkimuksessa ohjelmalla oli saatu merkittäviä muutoksia aikaan lasten sosiaalisissa ongelmanratkaisukyvyissä ja aggressiivisuus päivähoitossa sekä koulussa oli vähentynyt. Positiiviset vaikutukset eivät kuitenkaan yltäneet vuoden seurantaan. Tähän yhtenä selittäväenä syynä tutkijat pitivät sitä, että seurannan aikana monet lapsista oli siirretty uuteen luokkaryhmään. Tällöin olisi ollut tarpeen kerrata opeteltuja asioita, koska ne olivat saattaneet unohtua muutoksen myötä. Lapset eivät saaneet muutoksen keskellä tarpeeksi tukea jatkaakseen itsehillinnän strategioita.

Tuloksista ilmeni yhtäläisesti, että vanhemmat kokivat ryhmän tuoman tuen merkittäväksi, jossa oli helppo purkaa omia tunteitaan. Ryhmässä vanhemmat huomasivat, että samanlaisten ongelmien parissa painii moni muukin perhe ja uusien toimintamallien myötä lapsen vaikeasti hallittavaa käytöstä voidaan muuttaa. (Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Levac ym. 2008; Seppänen & Hietala 2009.) Vanhemmat raportoivat Levac ym. (2008) tutkimuksessa Ihmeelliset vuodet ohjelman edustavan turvallista, kannustavaa ja tukea antavaa kontekstia, jonne voi tulla turvalliseen ympäristöön jakamaan ajatuksiaan. Nämä asiat edesauttoivat varmasti myös sitä, että vanhempien itsetunto koheni ryhmään osallistumisen myötä.

Ryhmän antaman tuen merkitys korostuu Lees & Ronan (2008) tutkimuksessa, jossa yksinhuoltaja äidit olivat osallistuneina Ihmeelliset vuodet ohjelmaan. Yksinhuoltaja vanhemmalla ei ole kotona saatavilla tukea toiselta vanhemmalta, jolloin ryhmän antama tuki

on tärkeää. Tulokset osoittavat, että muutos perheen hyvinvoinnissa on kasvanut silloin, kun vanhemmat ovat saaneet tukea toiselta vanhemmalta kotona. Tämä korostaa sosiaalisen tuen tarpeen yksinhuoltaja vanhemmille. Mielenkiintoista oli huomata, että Axberg ym. (2007) tutkimuksen tulosten mukaan merkittävää muutosta parempaan oli havaittavissa vanhempien hyvinvoinnissa ja lisäksi vanhemmat kokivat olevansa optimistisempia tulevaisuuden suhteen. Nämä ovat tärkeitä voimavaroja vanhemmille ajatellen tulevaisuuden vastoinkäymisiä, jolloin he pystyvät sellaisista paremmin selviytymään.

Aineiston tutkimuksia on toteutettu Yhdysvalloissa, Uudessa-Seelannissa ja Euroopassa. Tutkittua tietoa aiheesta on vielä melko vähäisesti esillä. Ihmeelliset vuodet ohjelmassa on ollut mukana monenlaisia perheitä eri kulttuureista (Seppänen & Hietala 2009). Ohjelma on sovellettavissa eri kulttuureihin sopivaksi niin, että se palvelee jokaisen perheen yksilöllisiä tarpeita (Hamilton & Litterick-Biggs 2008). Ohjaajat voivat ryhmän tarpeiden mukaan muokata tapaa tuoda asiat ryhmässä esille, eikä esimerkiksi roolileikkejä ole pakko toteuttaa, jos ryhmä tuntuu vieroksuvan kyseistä tapaa harjoitella uusia toimintamalleja. Hamilton & Litterick-Biggs (2008) tutkimustuloksista ilmenee kuitenkin, että ohjelman toimintamalleja ei tarvitse muuttaa, vaikka niiden opettelutapoja voikin helposti muokata jokaiseen ryhmään sopivaksi.

Viimeisen 28-vuoden ajalta tutkimustulokset tarjoavat tukea sille ajatukselle, että vanhemmuuden käytännöt ovat avainasemassa lasten sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen kannalta (Reid & Webster-Stratton 2009). Ihmeelliset vuodet ohjelma ei ainoastaan ole hyödyllinen ja terapeuttilinen menetelmä vanhempi-lapsi suhteelle vaan sen avulla oppii myös käsittelemään paremmin kumppaninsa tarpeita. Tuloksista nouseekin esille, että vanhempien keskinäinen suhde on ryhmään osallistumisen myötä lähentynyt. Lisäksi yksinhuoltaja vanhempien suhde lapsen opettajaan on myös havaittu kehittyneen ja kommunikoinnin parantuneen. (Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Levac ym. 2008.) Interventioon osallistumisella onkin ollut merkittävä positiivinen vaikutus perheiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (Levac ym. 2008; Reid & Webster-Stratton 2009). Ryhmä tarjoaa vanhemmille uuden näkökulman lapsen kanssa olemiseen. Esimerkiksi lapsen kanssa leikkiminen saattaa olla monelle vanhemmalle vierasta, koska usein vanhemmista voi tuntua etteivät he osaa leikkiä lapsensa kanssa. Andersen & Stawreberg (2010) kuvaavat teoksessaan, että tärkeintä leikissä on kuitenkin aikuisen läsnäolo, kommunikointi ja lapsen mahdollisuus toteuttaa omaa luovaa mielikuvitustaan. Läsnäolo kommunikoidessa tarkoittaa kuuntelun suuntaamista keskittyneesti niin omaan sisimpäänsä, kuin ulospäinkin.

Ihmeelliset vuodet ohjelmaa kannattaa tutkia, koska se tarjoaa perheille uusia toimintamalleja toimia käytöshäiriöisen lapsen kanssa, jolloin perheiden arkielämä helpottuu. Lisäksi ohjelmasta on ylipäänsä vähän tutkittua tietoa, etenkin Suomessa, joten sitä olisi

hyödyllistä saada suomen kielellä. Ohjelmaa on toteutettu myös Suomessa, mutta ohjelma ei ole vielä saanut kovinkaan paljon näkyvyyttä. Tieto siitä, miten Ihmeelliset vuodet ohjelma tukee perheitä lasten käytöshäiriöissä lisää hoitotieteen perustaa toimivista menetelmistä perheiden tukemiseen, joissa lasten häiriökäyttäytymistä ilmenee.

Ohjelman tutkiminen toisi sille lisää näkyvyyttä ja esimerkiksi hoitotyön- ja sosiaalialan ammattilaiset tulisivat paremmin tietoisiksi Ihmeelliset vuodet ohjelmasta. Nämä ammattiryhmät kohtaavat työssään käytöshäiriöisiä lapsia, joten heillä on tärkeä olla teoreettista tietoutta kyseisestä osa-alueesta. Myös muiden lasten parissa työskentelevien kouluttamisen tärkeyttä ei sovi unohtaa. Työssään esimerkiksi terveydenhoitaja voi hyödyntää ohjelman toimintamalleja ja antaa perheille tietoa kyseisestä ohjelmasta ja perheiden mahdollisuudesta osallistua kurssille. Ohjelma on hyvin sovellettavissa monenlaisiin tarpeisiin, joten terveydenhoitaja tai muu lasten parissa työskentelevä henkilö voi käyttää ohjelman metodeita työmenetelmänään. Webster-Stratton (2009) korostaa, että ryhmään osallistumisen kriteerinä riittää vanhemman huoli lapsen vaikeasti hallittavasta käytöksestä, joten ryhmään on helppo ohjata perheitä, mikäli sellainen on tarjolla.

Tukemalla perheitä, joissa esiintyy lasten käytöshäiriöitä, edesautetaan perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Puuttamalla lapsen käytöshäiriöihin mahdollisimman varhain vältytään nuoruudessa mahdollisesti esiintyvältä rikollisuudelta ja ilkivallalta. Käytöshäiriöisten lasten vanhempien tukeminen on tärkeää, jotta lapsista kasvaisi tasapainoisia aikuisia. Perhe tulee ajatella kokonaisuutena, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Vanhempien tukeminen ja vanhempien positiivisuus vaikuttaa suoranaisesti lapseen ja hänen käyttäytymiseen positiivisesti (Eames ym. 2009).

Tutkimusten perusteella olisi ilmeistä vahvistaa vanhemmuuden taitoja tärkeänä osana lasten käytöshäiriöitä. Tutkimuksien tuloksista nousee selvästi esiin, että vanhemmuuden käytännöt ja positiivinen vanhemmuus vaikuttavat myös lapsen käyttäytymiseen. Rose ym. (2009) tutkimuksessa lapset kokivat, että vanhemmat ovat olleet vastuussa heidän käytöksen positiivisesta kehityksestä auttamalla ja kehumalla heitä. Vanhempien tulee myös hyväksyä itsensä vanhempana eikä olla itsellensä liian ankaria. Vanhemman on pidettävä huoli myös itsestään, jotta hän voi olla hyvä vanhempi ja noudattaa vanhemmuudelleen asettamia tavoitteita sekä antaa lapselle kaiken mitä on halunnut antaa (Andersen & Stawreberg 2010:140).

Tutkimuksissa kuvattiin perheiden kuormituksen vähentyneen Ihmeelliset vuodet ohjelmaan osallistumisen myötä. Kuormitus on ilmennyt muun muassa vanhempien stressinä, uupumisena sekä huolena lapsen ongelmakäyttäytymisestä. (Axberg ym. 2009; Levac ym. 2008; Rose ym. 2009.) Lapsuuden käytöshäiriöt ja ADHD voivat hoitamattomana aiheuttaa monenlaista

ongelmaa tulevaisuudessa. Käytöshäiriöt lisäävät hoitamattomana päihteiden käytön, syrjäytymisen sekä psykiatristen häiriöiden riskiä. (ADHD:n (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön) hoito lapsilla ja nuorilla 2007.) Huomiota tulisi kiinnittää tuen tarjoamiseen perheille jo varhaisessa vaiheessa, jolloin lapset ovat pieniä ja käytöshäiriöitä on alettu havaitsemaan. Tutkimusten mukaan hoidon hyödyt ovat tällöin suurimmat. (Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Sinkkonen 2008.) Lapsen ongelmakäyttäytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa edesauttaa tukemaan lapsen tasapainoista kehitystä ja ennaltaehkäisemään tulevaisuudessa mahdollisesti esiintyvää riskikäyttäytymistä.

Opinnäytetyön tekijöiden tutustuttua ensikerran Ihmeelliset vuodet ohjelmaan, tuntuivat sen toimintamallit helposti lähestyttäviltä ja toimivilta perheille, joissa lasten häiriökäyttäytymistä ilmenee. Ihmeelliset vuodet ohjelman periaate, jossa vanhemmuuden toimintamalleja vahvistamalla pyritään vaikuttamaan lapsen käytökseen (Webster-Stratton 2009), tuntui hyvin järkeenkäyvältä. Opinnäytetyön tekijöiden perehdyttyä tarkemmin ohjelmaan, huomasivat he teorian tiedon ja tutkimusten olevan samoilla linjoilla. Axberg ym. (2007) tutkimuksessa mietitään syytä siihen, miksi Ihmeelliset vuodet ohjelma toimii niin hyvin perheissä, joissa lasten häiriökäyttäytymistä ilmenee. Vahva takuu tälle on totuus, että ohjelman positiiviset tulokset perustuvat tutkittuun tietoon. Toinen tekijä on se, että vaikka ohjaajilla on selkeä konteksti siitä mistä toimintamalleista ohjelma koostuu, on ohjelma kuitenkin mukautettavissa vanhempien ja ryhmän tarpeiden mukaan. (Axberg ym. 2007.)

5.2 Jatkotutkimusehdotukset

Lasten käytöshäiriöistä on tärkeää ja hyödyllistä tuottaa tutkittua tietoa perheiden näkökulmasta. Eryityisesti olisi tarpeellista olla tietoa erilaisista hoitomuodoista lasten käytöshäiriöihin sekä keinoista tukea perheitä, joissa esiintyy käytöshäiriöitä. Tutkimuksista nousee esille, että tällaisissa perheissä vanhemmilla esiintyy uupumusta, stressiä sekä masennusta. Tästä syystä ilmenee tarve tukea perheitä lasten käytöshäiriöissä, jotta perheen yleistä hyvinvointia voitaisiin parantaa, vanhempi-lapsi suhdetta vahvistaa sekä auttaa lapsia käytösongelmissaan. (Lees & Ronan 2008; Levac ym. 2008). Suomessa on vähäisesti tutkittua tietoa menetelmistä joiden avulla perheitä voidaan tukea lasten käytöshäiriöissä tai ylipäänsä hoitomuotoja käytöshäiriöihin (Greene 2009; Seppänen & Hietala 2009).

Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelma on Suomessa melko uusi menetelmä lasten käytöshäiriöiden hoitomuotona. Suomessa vuosina 2005-2009 toteutetun Vertti 2 projektin myötä on pystytty auttamaan perheitä, joissa esiintyy lasten käytöshäiriöitä (Seppänen & Hietala 2009), tästä voidaan todeta ohjelman olevan hyödyllinen tukimuoto perheille. Tarpeen olisi saada Ihmeelliset vuodet ohjelmalle enemmän näkyvyyttä, jotta sen toimintamalleja osattaisiin laaja-alaisesti hyödyntää.

Ohjelman metodeita voidaan hyödyntää myös esimerkiksi päiväkodeissa tai koulussa. Niiden toteuttaminen ei tarkoita sitä, että lapsien tulisi olla vaikeasti hallittavia tai käytöshäiriöisiä. Ohjelma on käyttökelpoinen kaikkien lapsien kanssa, koska sen perusajatuksena on muun muassa tukea lasten sosiaalisia taitoja. (Webster-Stratton 2009.) Jotta ohjelmaa osattaisiin hyödyntää esimerkiksi terveydenhoitotyössä, päiväkodeissa sekä kouluissa, tulisi siitä ensin olla riittävästi tutkittua tietoa ja näyttöä. Perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että lapsen arki sujuu myös muualla kuin kotona. Lapsen edunmukaista olisi myös, että samoja kasvatuksellisia toimintamalleja noudattaisivat sekä vanhemmat kotona, että opettajat/lastenhoitajat koulussa/päivähoidossa (Seppänen & Hietala 2009; Ihmeelliset vuodet koulussa hanke). Ihmeelliset vuodet ohjelmaa olisi hyödyllistä tuoda enemmän koulujen ja päiväkotien tietoisuuteen sekä kouluttaa niissä työskenteleviä henkilöitä, jotta he kykenisivät käyttämään ohjelman toimintamalleja työmenetelmänään. Ohjelman toimintamallien hyödyntäminen kouluissa sekä päiväkodeissa vaatisi kuitenkin ensin, että löydettäisiin kotimaisia kouluttajia. Lasten käytöshäiriöiden hoitomuodoista on melko vähän tutkittua tietoa (Greene 2009), joten tästä syystä Ihmeelliset vuodet ohjelmaa olisi myös syytä tutkia lisää, koska se on osoittanut positiivisia tuloksia hoitomuotona lasten käytöshäiriöihin.

Ohjelman toimintamallien toimivuuteen vaikuttaa myös lapsen ikä. Vanhemmuusryhmässä olevien vanhempien lasten ikähaarukka saattaa olla useita vuosia. Carolyn Webster-Stratton on kehittänyt ohjelmaa eteenpäin muun muassa jakamalla ohjelman kahteen osaan: leikki-ikäisten ohjelmaksi ja esi- sekä ala-kouluikäisten ohjelmaan. Tämä edesauttaa sitä, että pystyttäisiin auttamaan eri-ikäisiä lapsia kohdennetusti todennäköisesti aikaisempaa paremmin ja tehokkaammin. (Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry; Seppänen & Hietala 2009.) Tällainen jako olisi hyvä tehdä myös Suomessa, jotta saavutettaisiin mahdollisimman hyviä tuloksia. Jatkotutkimusehdotuksena voisi siis olla tavoite järjestää jatkossa vanhemmuus- ja lasten ryhmiä, jotka olisi jaettu esi- ja ala-kouluikäisiin lapsiin ja heidän vanhempiinsa. Näin ohjelman toimintamalleja voidaan paremmin käyttää hyödyksi ja soveltaa ikätason mukaisesti. Lapset viihtyvät myös todennäköisesti paremmin sellaisessa ryhmässä, jossa on samanikäisiä lapsia. Vanhemmat taas saavat vertaistukea vanhemmilta, jotka ovat heidän kanssaan samassa elämän tilanteessa (Levac ym. 2008).

Tutkimustuloksista ilmenee, että vanhemmat kokivat vanhemmuusryhmän tarjoaman tuen erittäin merkittävänä. Lisäksi vanhemmat kokivat vertaistuen tärkeänä, koska ryhmässä he pystyivät jakamaan ajatuksensa ja huolensa. (Drugli & Larsson 2006; Hamilton & Litterick-Biggs 2008; Seppänen & Hietala 2009.) Jatkotutkimusehdotuksena voitaisiin tutkia vertaistuen tarvetta perheissä, joissa lapsilla esiintyy käytöshäiriöitä. Tarpeen olisi myös selvittää vanhempien tiedontarpeita lastensa käytöshäiriöistä sekä selvittää heidän kokemuksiaan

saamastaan tuesta ja ohjauksesta sekä niiden riittävydestä selviytyä arjesta. Levac ym. (2008) tutkimuksessa ehdotetaan, että vanhemmuuden tekniikoiden opettamisen rinnalle täytyy luoda tukea antava ilmapiiri, joka tukee terveempää vanhempi-lapsi suhdetta.

Ilmeelliset vuodet ohjelman tehoja lasten käytöshäiriöihin ja perheen tukemiseen on tutkittu pitkälti vanhempien raporttien kautta. Jatkotutkimusehdotuksena olisi hyvä saada tuloksia ohjelman tehokkuudesta myös muilta verrattavilta ryhmiltä. Seuraava askel Ilmeelliset vuodet ohjelmalle olisi verrata sen hyötyjä muihin olemassa oleviin yleisiin hoitomuotoihin lasten käytöshäiriöissä. (Axberg ym. 2007.)

5.3 Luotettavuus ja eettisyys

Kirjallisuuskatsauksen on osoitettu olevan pätevä sekä luotettava tapa koota aikaisempaa tutkittua tietoa. Kirjallisuuskatsauksen tekeminen kuitenkin edellyttää sen teoreettisten perusteiden tuntemusta. (Kääriäinen & Lahtinen 2006:43-44.) Opinnäytetyön tekijät ovat kokemattomia kirjallisuuskatsauksen tekijöitä, joka saattaa vaikuttaa työn luotettavuuteen. Opinnäytetyön tekijät kuitenkin perehtyivät huolellisesti tutkimusmenetelmään ennen prosessin alkua. Lisäksi opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että tekijöitä on ollut kaksi (Johansson ym. 2007). Kirjallisuuskatsauksen tekeminen oli välttämätön, jotta tämä opinnäytetyö pystyy etsimään vastausta tutkimustehtävään ja perustelemaan opinnäytetyön näkökulmaa.

Kirjallisuuskatsauksen eri vaiheet tulee arvioida kriittisesti, jotta pystytään arvioimaan kuinka luotettavaa kerätty tieto on todellisuudessa (Johansson ym. 2007: 53). Kirjallisuuskatsauksessa prosessin eri vaiheita on arvioitu kriittisesti kahden opinnäytetyön tekijän välillä. Tämä on toteutettu laatimalla tarkka tiedonhakuuunnitelma esimerkiksi poissulkukriteerien suhteen, jotta voitaisiin saavuttaa mahdollisimman luotettava kokonaisuus. Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta voidaan lisätä keskusteluilla alan ammattilaisten kanssa, joka toteutui tässä opinnäytetyössä keskusteluina kolmen Ilmeelliset vuodet ohjelman projektityöntekijän kanssa. Näin mahdollistui syvällisempi aiheeseen perehtyminen, kuten tieto siitä, miten Ilmeelliset vuodet ohjelma toimii Suomessa.

Valittu aineisto on luettu useaan kertaan huolellisesti läpi kahden opinnäytetyön tekijän välillä ennen aineiston valintaa. Kirjallisuuskatsauksen luotettava tekeminen vaatii vähintään kahden tekijän kiinteää yhteistyötä. Työn eteneminen sujuu kahden tutkijan avulla antoisammin, koska artikkeleista voidaan keskustella ja ajatuksia voidaan jakaa. Aikaisemman tutkimustiedon läpikäyminen yhdessä toisen tutkijan kanssa on ajattelua ja omia argumenttitaltoja kehittävä prosessi, joka tuo mukavaa vaihtelua tutkimuksen tekemisen yksinäiseen arkeen. (Johansson ym. 2007: 46, 53.)

Englanninkielisestä aineistosta johtuen kirjallisuuskatsauksen luotettavuus on osittain kyseenalainen kieliharhan vuoksi. Kieliharha saattaa syntyä, jos kirjallisuuskatsaukseen käytetään ainoastaan englanninkielisiä tutkimuksia, joten suositeltavaa on huomioida myös muilla kielillä tehdyt tutkimukset, jotta relevanttia tietoa ei kadotettaisi. (Johansson ym. 2007.) Aineiston arviointi perustuu pitkälle tekijöiden tulkintaan tekstin sisällöstä. Luotettavuuden lisäämiseksi aineistoa on jonkin verran annettu luettavaksi englanninkieltä paremmin osaavalle henkilölle, mikäli tekijät ovat olleet epävarmoja sisällön tulkinnan oikeellisuudesta. Tässä työssä aineisto rajattiin suomen- ja englanninkielisiin tutkimuksiin, joka jättää ulkopuolelle muilla mahdollisilla kielillä kirjoitetut tutkimukset. Tähän työhön onnistuttiin löytämään englanninkielisen aineiston lisäksi yksi arvokas Suomessa tehty tutkimus.

Aineistonkeruuprosessi on kuvattu opinnäytetyössä mahdollisimman tarkasti sekä selkeästi tiedonhakuprosessin yhteydessä ja haut on pyritty tekemään tarkasti rajattuina sekä huolellisesti. Huolimattomasti tehty katsaus tuottaa epäluotettavaa tietoa, jolla ei jatkossa ole arvoa hoitotyön sekä tieteenalan kehittämisen kannalta (Johansson ym. 2007:46). Työhön valitut artikkelit päädyttiin jo suunnitteluvaiheessa rajaamaan niin, että niiden tulee olla tutkimusartikkeleita, jolloin niiden luotettavuus on taattu. Tietolähteiden valinta on ratkaiseva tutkimuksen yleisen sekä eettisen luotettavuuden kannalta. Tietolähteiden valinta saattaa ohjata tutkimustuloksia tai vinouttaa niitä johonkin suuntaan. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003:289.) Tiedonhaku tietokantoina käytettiin luotettavia tietokantoja kuten EBSCO ja ERIC.

Luotettavuuden saavuttamiseksi artikkeleiden valinnassa kiinnitettiin erityistä huomiota laatuun. Valitut artikkelit ovat tieteellisesti julkaistuja ja perustuvat ajantasaiseen tutkittuun tietoon. Aiheesta on melko suppeasti olemassa olevaa tutkittua tietoa, jonka vuoksi artikkeleiden keskinäinen kriittinen vertailu on jäänyt melko vähäiseksi. Aineiston tulokset ovat yhtäläisesti melko positiivisia sekä samansuuntaisia. Johansson ym. (2007:53) toteaa, että positiivisilla tutkimustuloksilla on suurempi todennäköisyys tulla julkaistuksi, mikä saattaa heikentää aineiston luotettavuutta.

Opinnäytetyön tekijät ovat pyrkineet analysoimaan aineiston mahdollisimman tarkasti niin, että tulokset nousevat aineistosta sellaisessa muodossa, etteivät ne vääristy. Eettisestä näkökulmasta on keskeistä, että analyysi tehdään tieteellisesti luotettavasti hyödyntäen koko kerättyä aineistoa. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003:292.) Luotettavuuden lisäksi opinnäytetyön tekijät pitävät tärkeänä myös työn eettistä näkökulmaa sekä eettisten ohjeiden noudattamista. Käytännössä eettisten ohjeet ovat kirjallisesti esitettyjen sääntöjen joukko yleisesti toivottavista tai hyväksyttävistä toimintatavoista (Leino-Kilpi & Välimäki 2003:149). Opinnäytetyön tekijät noudattivat hyvää tieteellistä käytäntöä, johon kuuluu yleinen

huolellisuus, rehellisyys sekä tarkkuus muun muassa tiedonhaussa, aineiston valinnassa ja tulosten esittämisessä.

Lasten käytöshäiriöt asettavat perheille monenlaisia arkipäivän haasteita. Tämän näkökulman pohjalta kirjallisuuskatsaus on eettisesti perusteltu ja se tuottaa hyödyllistä uutta tietoa perheille, hoitotyönammattilaisille sekä muille lasten parissa työskenteleville. Aihe on perusteltu perheen elämänlaadun sekä hyvinvoinnin parantamisen näkökulmasta, hoitotieteellisen tiedon lisäämisellä ja hoitotyön käytäntöjen kehittämällä.

6 Arviointi

6.1 Opinnäytetyön toteutuminen

Arviointi voidaan määritellä monin eri tavoin, kuten esimerkiksi sen perusteella missä vaiheessa sitä tehdään, miten sitä tehdään, millaisia kysymyksiä siinä painotetaan sekä millainen rooli arvioinnin tekijälle ja arvioinnin kohteelle annetaan (Virtanen 2007:86). Tässä opinnäytetyössä on pyritty koko prosessin ajan tekemään kriittistä itsearviointia työn luotettavuuden ja eettisyyden, työn toteutumisen sekä oman ammatillisen kasvun suhteen. Opinnäytetyö on ollut haasteellinen prosessi, jonka eri vaiheet ovat vaatineet tekijöiltään kriittistä tarkastelua ja jatkuvaa prosessin työstämistä yhdeksi toimivaksi kokonaisuudeksi.

Opinnäytetyö toteutettiin melko lyhyessä aikataulussa kahden opiskelijan välillä, mutta tekijät ovat kuitenkin paneutuneet sen tekemiseen huolellisesti ja yhteistyö sujui saumattomasti. Opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksena, joten se on edennyt tiettyjen prosessivaiheiden mukaan alusta lähtien ja työ on toteutunut lähes suunnitelmien mukaisesti. Ennen opinnäytetyön varsinaista aloittamista sen tekijät paneutuivat aiheeseen lukien käytöshäiriöisiin lapsiin liittyvää kirjallisuutta ja tutustuivat Omaiset mielenterveystyön tukena Uudenmaan yhdistys ry:n Ihmeelliset vuodet hankkeeseen. Nämä takasivat hyvät lähtökohdat lähteä työstämään opinnäytetyötä.

Opinnäytetyön prosessi lähti liikkeelle tutkimustehtävän asettamisesta, joka laadittiin yhdessä ohjaavan opettajan kanssa. Tutkimustehtävän asettamisen jälkeen opinnäytetyön tekijät lähtivät työstämään suunnitelmaosuutta, jonka seminaari pidettiin Tikkurilan Laurea-ammattikorkeakoulussa 23.3.2011. Tiedonhakuprosessi ja aineiston analysointi ovat olleet opinnäytetyön ehdottomasti haastavimmat osuudet. Aineisto koostuu pääasiassa englanninkielisistä artikkeleista, joten niiden läpi käyminen on vaatinut useita huolellisia lukukertoja kahden opinnäytetyön tekijän välillä. Ihmeelliset vuodet ohjelmasta on lisäksi melko vähän tutkittua tietoa, joten tämä asetti tiedonhauille omat haasteensa. Koko prosessin

ajan opinnäytetyön tekijät kuitenkin saivat rakentavaa sekä kannustavaa palautetta ja ohjeistusta ohjaavalta opettajaltaan, mikä vei työtä eteenpäin ja haasteista selvitettiin. Lisäksi prosessin myötä opinnäytetyön tekijät ovat oppineet arvioimaan sekä tarkastelemaan aineistoa kriittisesti.

Opinnäytetyön lähtökohtana on ollut ajatus siitä, että opiskelijat ovat sitoutuneet tietoisesti ja henkilökohtaisesti opinnäytetyön suunnitteluun ja suoritukseen. Prosessin aikana ajankäytön sekä aikataulujen yhteen sovittaminen ovat tuottaneet välillä jonkin verran päänvaivaa opinnäytetyön tekijöiden välillä, mutta lyhyestä aikataulusta huolimatta haluttuun päämäärään päästiin. Prosessi vaati molemmilta tekijöiltä pitkäjänteistä uurastusta sekä jaksamista. Motivaatio tehdä työtä ja tavoite saada aikaan mahdollisimman laadukas lopputulos ovat kuitenkin vieneet prosessia sujuvasti eteenpäin. Koko prosessin ajan opinnäytetyön tekijät ovat pyrkineet katsomaan työtä kriittisestä näkökulmasta ja tekemään jatkuvaa itsearviointia työn eri vaiheissa. Virtanen (2007) toteaa itsearvioinnin motiivien olevan moninaisia, mutta ne liittyvät ennen muuta oppimiseen. Lisäksi hänen mukaansa itseään voi arvioida joko yksittäinen työntekijä, työyhteisö tai vaikka koko organisaatio. Oleellista kuitenkin on, että arvioinnin kohde on samalla arvioinnin tekijä.

Oman itsearvioinnin lisäksi opinnäytetyön tekijät ovat arvioineet toisiaan ja toisen työskentelytapoja. Molemmat opinnäytetyön tekijät ovat antaneet toisilleen palautetta, kannustaneet ja kiittäneet onnistumisen kokemuksista. Kahden opiskelijan välillä joudutaan aina tekemään kompromisseja ja joustamaan omista ajatuksistaan, jotta työstä saataisiin mahdollisimman laadukas ja molempien opiskelijoiden näköinen. Opinnäytetyö on prosessina lisännyt sen tekijöiden taitoa työskennellä osana tiimiä ja tarjonnut mahdollisuuden keskustella sekä vaihtaa ajatuksia esimerkiksi aineiston analysoinnin suhteen. Prosessi on sujunut kaiken kaikkiaan hyvin, kun opinnäytetyön tekijät ovat voineet luottaa toisiinsa ja työn määrä on jakautunut tasaisesti kummankin tekijän välille.

Prosessin alkuvaiheessa opinnäytetyölle asetettiin tavoitteet. Yksi asetetuista tavoitteista oli saada lisää näkyvyyttä Ihmeelliset vuodet ohjelmalle. Tämä työ voi toimia apuvälineenä löytää tietoa kyseisestä aiheesta kiinnostuneelle. Lisäksi se avaa ihmisille Ihmeelliset vuodet ohjelmaa. Tavoitteina oli myös lisätä tietoutta lasten käytöshäiriöistä sekä siitä kuinka tukea perheitä, joissa niitä esiintyy. Prosessin aikana opinnäytetyön tekijöiden tietous lasten käytöshäiriöistä ja perheiden tukemisesta tällaisessa tilanteessa on lisääntynyt. Tavoitteet ovat siis saavutettu, vaikka teoretietämyksen lisääminen on aina tarpeellista. Työn myötä sen tekijät kuitenkin ovat saaneet paljon keinoja siihen, kuinka perhettä, jossa on käytöshäiriöinen lapsi, voidaan kannustaa ja tukea. Ihmeelliset vuodet ohjelman toimintamallit ovat tulleet tutuiksi opinnäytetyön tekijöille. Tulevassa ammatissa näiden tietojen hyödyntäminen jossain muodossa tulee varmasti tarpeeseen, jos työskentelee lasten

parissa.

Opinnäytetyön tekijät ovat pyrkineet tekemään luotettavan ja eettisesti perustellun kirjallisuuskatsauksen. Opinnäytetyön tekijöiden kokemuksen mukaan työ vastaa tutkimustehtävään, sillä aineistosta löytyy selkeitä vastauksia siihen miten Ihmeelliset vuodet ohjelma tukee perheitä lasten käytöshäiriöissä. Ihmeelliset vuodet ohjelma tukee perheitä tarjoamalla näyttöön perustuvia vanhemmuuden toimintamalleja. Aihe on pyritty rajaamaan selkeästi ja työssä käytetty kirjallisuus ja aineisto ovat ajantasaista sekä luotettavaa lähteistöä. Kirjallisuuskatsauksen tekeminen on ollut opinnäytetyön tekijöille uusi ja avartava kokemus. Työn aikana opinnäytetyön tekijät ovat oppineet paljon kirjallisuuskatsauksen tekemisestä ja saaneet monipuolista tietoutta lasten käytöshäiriöistä sekä Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelmasta. Aihe on ollut kiinnostava ja herättänyt monenlaisia kysymyksiä, joita opinnäytetyöntekijät ovat pyrkineet matkan varrella selvittämään kirjallisuuden avulla.

6.2 Ammatillinen kasvu

Ammatillinen kasvu on yksilön valmiuksien ja asiantuntijuuden kehittämistä sekä uuden oppimista. (Soikkeli, Haapasilta & Siikaniemi 2006: 11-12; Laine, Ruishalme, Salervo, Siven & Välimäki 2009: 180.) Opinnäytetyön tekijöille hoitokulttuuri on toiminut ammatillisena kasvuympäristönä ja ammatillisen oppimisen kohteena. Ammatillinen kasvu on kehittynyt ja vahvistunut asteittain opintojen ja työkokemusten myötä. Työharjoittelussa opitaan toimintaa ohjaavat käyttäytymisen säännöt, yhteiset toimintakäytänteet sekä hoitotyön ja hoitajan rooli. Työssä oppiminen tukee ammatillista kasvua, jonka tavoitteena on asiantuntijuuden kehittyminen. Kasvu asiantuntijaksi etenee asteittain syvenevän osallistumisen myötä. (Laakkonen 2004.)

Opinnäytetyön prosessi on vaatinut sen tekijöiltä kehittyviä oppimisstrategioita. Kirjallisuuskatsauksen toimiminen opinnäytetyön työmenetelmänä on ollut tekijöilleen uusi työmenetelmä, jonka kautta he ovat oppineet toimimaan tutkijoina analysoidessaan kriittisesti tutkittavaa aineistoa. Tekijöiden kriittisyys opinnäytetyötä kohtaan on kasvanut prosessin etenemisen myötä. Kirjallisuuskatsaus työmenetelmänä on vaatinut aiheeseen syvällistä paneutumista, jonka vaiheita on seurattava tarkoin. Alun haparoinnin ja erilaisien yritysten sekä erehdyksien kautta opinnäytetyön tekijät ovat kokeneet päässeensä toimiviin toimintamalleihin sekä haluamaansa lopputulokseen.

Hyvä ja selkeä ohjeistus opinnäytetyön ohjaavalta opettajalta on selkiyttänyt opinnäytetyön vaiheita ja on ollut tekijöille arvokas tuki. Opinnäytetyön tekijät ovat halunneet hankkia palautetta työn etenemisestä ja tarkastella näin työmenetelmiään sekä strategioitaan. Saamaansa palautetta on hyödynnetty opinnäytetyön rakenteessa. Ohjaaminen ja palautteen saanti on auttanut opiskelijoiden ammatillista kehittymistä sekä sen kautta tekijät ovat

kokeneet saaneensa laaja-alaisempia näkökulmia käsiteltävään aineistoon. Tekijät kokivat kirjallisuuskatsauksen mielekkääksi ja mielenkiintoiseksi työmenetelmäksi tehdä opinnäytetyö, joka haastaa tutkijan tekemään parhaansa ja työstämään koko ajan ajatteluaan tutkijana ja kirjoittajana. Tämä opinnäytetyöprosessi on antanut sen tekijöille valmiudet etsiä luotettavaa ajantasaista ja näyttöön perustuvaa tutkimustietoa ja kyvyn tarkastella sitä kriittisesti. Opinnäytetyön tekijät ovat kokeneet saavansa kirjallisuuskatsauksesta uuden ja hyödyllisen työmenetelmän käyttöönsä tulevaan ammattiinsa.

Opinnäytetyön aihe on nyt ja tulevaisuudessa tärkeä ja ajankohtainen, sillä lasten ongelmakäyttäytymistä ilmenee jatkuvasti ja tarve puuttua niihin varhain on merkittävä osa ennaltaehkäisyä ja hoitoa. Aihe on laajentanut tekijöiden ammatillista tietämystä lasten käytöshäiriöistä ja näin vahvistanut tekijöiden ammatillista kasvua. Opinnäytetyö prosessin kautta tekijät kokevat osaavansa tunnistaa paremmin lasten käyttäytymisen ongelmia, niiden syitä ja seuraamuksia. Opinnäytetyön aihe tukee sen tekijöiden tietotaitoa ja se on antanut tekijöilleen uuden sekä hyödyllisen perheiden tukimuodon käyttöönsä tulevaisuuden ammattiin terveydenhoitajina.

Terveydenhoitajan ammatissaan esimerkiksi neuvoloissa opinnäytetyön tekijät pystyvät hyödyntämään Ihmeelliset vuodet ohjelmaa yhtenä terveyden edistämisen hoitomuotona. Ohjelma toimii tutkitusti merkittävänä tukimuotona perheille, joissa ilmenee jonkinasteista lasten ongelmakäyttäytymistä. Ohjelmaa pystytään hyödyntämään myös ennaltaehkäisevänä toimena, sillä se sopeutuu sellaisenaan mille tahansa perheelle, vaikka perheessä lasten käytöshäiriöitä ei ilmenisikään. Ohjelman toimintamalleja voidaan käyttää tukena kasvatuksessa, jossa korostetaan lapsen kehumista sekä kannustamista. Terveydenedistämällä pyritään lisäämään ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Terveydenedistämisen kautta lisätään terveyden edellytyksiä ihmisten arjessa, sillä yksittäiset ihmiset tekevät terveystratkaisunsa arjen keskellä. Tästä syystä terveydenedistämistyötä tekevien on tärkeä tuntee ihmisten elämää ja niitä oloja, joissa terveyteen vaikuttavat päätökset syntyvät. Terveyden edistämisen ei tulisi olla pelkästään terveydenhuollon ammattilaisten tehtävä, vaan siinä tarvitaan koko yhteiskuntaa. Jokainen meistä voi valinnoillaan ja esimerkillään vaikuttaa omaan, läheisten sekä ympäristön terveyteen. (Laine ym. 2009: 125, 127.)

Ammatillista kasvua opinnäytetyössä on ohjannut tekijöiden yksilölliset rakenteet, jotka ovat jäsentäneet ajattelua, tunteita ja eettisiä valintoja. Puolestaan opinnäytetyön aiheella ja tutkimusmenetelmällä on ollut keskeinen rooli tekijöiden suorituksissa ja itsereflektioissa. Opinnäytetyö prosessina on kehittänyt tekijöiden oppimis- ja työstrategioita. Opinnäytetyön prosessin ja aiheen myötä tekijät ovat huomanneet ammatillista kasvua tapahtuvan heidän ajattelu- ja suoritustavoissaan, itsereflektiossa ja persoonallisuuden kehittämisessä

terveydenhoitajana. Tekijät ovat joutuneet harjoittamaan heidän itsesääätelyään opinnäytetyö prosessin myötä. Omissa oppimisprosesseissaan molemmat tekijät ovat olleet aktiivisesti mukana ja heillä on ollut halu oppia uutta. Prosessin eteneminen on vaatinut tekijöiltään kykyä säädellä ajatuksiaan, tunteitaan ja toimintojaan opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamiseksi. Itsesääätelytaitojen kehittäminen on vaatinut harjoittelua ja kyseiset taidot on koettu tarpeelliseksi tavoitteiden saavuttamiseen, jotta työn suoritukseen liittyvät epäilyt ja uskon puute on saatu ylitettyä. Myös tekijöiden omat sisäiset vaatimukset sekä ulkoiset ammatillisuuden vaatimukset opinnäytetyön kokonaisuudesta ovat ohjanneet omalta osaltaan kasvuprosessia.

Tämä prosessi on myös auttanut työstämään tekijöiden yhteistyötaitoja, joista on varmasti hyötyä tulevaisuuden ammatissa. Soikkeli ym. (2006) teoksessa kuvataan yhteistyötaitojen olevan olennainen osa tämän päivän työelämää. Yhteistyötaitojen merkitys korostuu hoitoalalla, joka on hyvin asiakaslähtöistä työtä ja toimiminen tapahtuu pitkälle moniammatillisessa tiimissä. Sosiaali- ja terveysalalla asiantuntijuuteen ei voi kehittyä yksin, vaan siihen tarvitaan yhteistyötä ja verkostoitumista muiden kanssa. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2005: 16.)

Ammatillinen kasvu on jatkuvasti muuttuva ja kehittyvä prosessi, joka tulee kasvamaan kokemusten, jatkuvan tiedonhankinnan sekä oppimisen pohjalta. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2005: 17.) Opinnäytetyön tekijöiden ammatillisen kasvun kehitys jatkuu hoitotyön ammattilaisena, sillä muuttuva hoitotieteen kehitys ja työelämä edellyttää jatkuvaa itsensä kehittämistä. Hoitoalalla työskenteleville tietojen ja taitojen nopea vanheneminen on todellinen uhka, kuten myös muissa eri ammateissa toimiville. Ruohotie (2002) teoksessa määritellään ammatillinen jälkeenjääneisyys nykyisistä ja tulevista työtehtävistä suoriutumiseen tarvittavan uusimman ja ajanmukaisen tiedon ja taidon puutteena.

Tämän päivän työmarkkinat painottavat työn monimuotoisuutta ja kuvaa näin jatkuvaa oppimiselle rakentuvaa ammatillista kehittymistä. Yhä useampi näkee ammatillisuuden osaamisen kasvuna, joka ilmenee taitojen ja asiantuntemuksen lisääntymisenä sekä vuorovaikutusverkoston kehittymisenä. Ammatillinen osaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen vaatii koko työuran ajan jatkuvaa oppimista tukevaa ja ammatilliseen kasvuun kannustavaa työympäristöä. (Soikkeli ym. 2006.) Opinnäytetyö prosessina on kehittänyt tekijöiden osaamista ja kasvamista kriittiseen ajatteluun hoitotyössä. Oppimisprosessi on ollut kasvua opiskelijana, tutkijana ja ihmisenä kohti ammatillisuutta, oppiminen on ollut syvälinen oivalluksien prosessi. Työskentelymotivaatio sekä halu ja kyky kehittyä ovat olleet avain asemassa opinnäytetyön tekijöille työstäessään prosessia eteenpäin.

Opinnäytetyö prosessin myötä tekijät ovat oivaltaneet, että on tärkeää muistaa, kuinka

jokaisella lapsella on käytösongelmia ja ne ovat täysin normaaleja. Käytösongelmia pystytään saamaan hallintaan sopivalla menettelyllä ja vaikka ongelmia ei saadakaan kokonaan katoamaan, on suuri merkitys sillä, että pystyy olemaan luova ja kokeilemaan eri menetelmiä. Lapsille ei aiheudu pysyvää haittaa siitä, että vanhemmat tekevät toisinaan virheitä. Tärkeää kuitenkin on, että lapset näkevät vanhempiansa halun oppia ja selviytyä tehokkaammilla tavoilla. Ihmeelliset vuodet ohjelman toimintamallit esittävät monia seikkoja muistettavaksi ja vältettäväksi ja tällöin vanhemmat saattava erheellisesti luulla, että on olemassa täydellinen ratkaisu lasten käytösongelmiin, jota voi johdonmukaisesti noudattaa. Tai vanhemmat saattavat luulla, että aikaa ei jää hauskanpidolle tai spontaanisuudelle. Näin ei kuitenkaan ole, sillä tilaa jää luovuudelle ja joustolle. (Webster-Stratton 2009: 21-22.)

”Johdonmukaisuus on hyve, mutta ei silloin kun se muuttuu joustamattomaksi menettelyksi.” Kasvattamiselle ei ole olemassa valmista reseptiä, sillä jokainen tilanne on erilainen ja jokaisen vanhemman on kehiteltävä oma kasvatustyylinsä, joka palvelee heidän perhettään parhaiten. (Webster-Stratton 2009: 21-22.)

Lähteet

- ADHD:n (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön) hoito lapsilla ja nuorilla. Käypähoito suositus 2007. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 9.4.2011.
http://www.terveysportti.fi.nelli.laurea.fi/dtk/ltk/koti?p_haku=lasten%20k%20E4yt%F6sh%20E4iri%F6iden%20hoitomuodot
- Andersen H., Stawreberg A-M. 2010. Tietoisien läsnäolon opas vanhemmille. Helsinki: Basam books Oy.
- Axberg, U., Hansson, K., Broberg, A. 2007. Evaluation of the Incredible years series: An open study of its effects when first introduced in Sweden. *Nord J Psychiatry* Vol 61 No 2
- Brotman, L.M., Gouley, K.K., Chesir-Teran, D., Dennis, T., Klein., R.G. 2005. Prevention for preschoolers at high risk for conduct problems: immediate outcomes on parenting practices and child social competence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology* Vol 34 No 4, 724-734.
- Brummer, M., Enckell, H. 2005. Lasten ja nuorten psykoterapia. WSOY.
- Drugli, M.B., Larsson, B. 2006. Children aged 4-8 years treated with parent training and child therapy because of conduct problems: generalization effects to day-care and school settings. *European Child & Adolescent Psychiatry* Vol 15 No 7
- Eames, C., Daley, D., Hutchings, J., Whitaker, C.J., Jones, K., Hughes, J.C., Bywater, T. 2009. Treatment fidelity as a predictor of behavior change in parents attending group-based parent training. *Child: care, health and development*. Blackwell Publishing Ltd.
- Fergusson, D., Stanley, L., Horwood, L.J. 2008. Preliminary data on the efficacy of the Incredible years basic parent programme in New Zealand. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 43:76-79.
- Greene, R. 2009. Koulun hukkaamat lapset. Opas käytösongelmaisten lasten auttamiseksi. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Hamilton, M., Litterick-Biggs, A. 2008. The Incredible Years Parent Training Programme in Tauranga. *Kairaranga* Vol 9 No 1
- Hellsten, T. 2003. Vanhemmuus - Vastuullista vallankäyttöä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Hietala, L. Seppänen, T. Kokemuksia ja tuloksia Vertti 2 hankeesta 2005-2009. Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry.
- Huttunen, M. Lasten ja nuorten käytöshäiriö. Lääkärikirja Duodecim. 2010. Viitattu 20.1.2011.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00382
- Ihmeelliset vuodet koulussa hanke. Viitattu 15.4.2011
http://www.otu.fi/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=39&Itemid=7
- Janhonen, S., Vanhanen-Nuutinen, L. 2005. Kohti asiantuntijuutta, Oppiminen ja ammatillinen kasvu sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51. Turku: Digipaino-Turun yliopisto.
- Jones, K., Daley, D., Hutchings, J., Bywater, T., Eames, C. 2007. Efficacy of the Incredible Years Programme as an early intervention for children with conduct problems and ADHD: long-

term follow up. 2007. Journal compilation. Blackwell Publishing Ltd.

Keltikangas-Järvinen, L., Räikkönen, K., Puttonen, S. 2001. Onko luonto oikeudenmukainen? Synnynnäinen temperamentti ja stressinsietokyky. Tieteessä tapahtuu. Viitattu 15.4.2011. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/011/luonto.htm>

Kim, E., Cain, K.C., Webster-Stratton, C. 2007. The preliminary effect of a parenting program for Korean American mothers: a randomized controlled experimental study. Submitted to International Journal of Nursing Studies.

Kontio, M. Käytöshäiriöinen lapsi - haaste kotona ja yhteiskunnassa. Viitattu 11.4.2011 http://www.otu.fi/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=2

Kyngäs, H., Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 1, 4-5.

Kääriäinen, M., Lahtinen, M. 2006. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimustiedon jäsentäjänä. Hoitotiede 1.

Laakkonen, A. 2004. Hoitohenkilöstön ammatillinen kasvu hoitokulttuurissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden laitos. Viitattu 14.4.2011. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5923-7.pdf>

Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Siven, T., Välimäki, P. 2009. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Larsson, B., Fossum, S., Clifford G., Drugli, M.B., Handegård, B.H., Morch, W-T. 2008. Treatment of oppositional defiant and conduct problems in young Norwegian children. Results of randomized controlled trial. European Child & Adolescent Psychiatry Vol 18 No 1. Steinkopff Verlag.

Leino-Kilpi, H., Välimäki, M. 2003. Etiikka Hoitotyössä. 1. Painos. Juva: WS Bookwell Oy.

Lees, D.G., Ronan, K.R. 2008. Engagement and Effectiveness of Parent Management Training (Incredible Years) for Solo High-Risk mothers: A Multiple Baseline Evaluation. Behaviour Change Vol 25 No 2, 109-128.

Letarte, M-J., Normandeau, S. 2008. Parent Training Program with ADHD: Who Benefits? Paper presented at the Biennial meeting of the International Society for the Study of Behavioural Development.

Levav, A.M., McCay, E., Merka, P., Reddom-D'Arcy, M.L. 2008. Exploring Parent Participation in a Parent Training Program for Children's Aggression: Understanding and Illuminating Mechanisms of Change. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing Vol 21 No 2, 78-88.

Luoma, I. Lasten käytöshäiriöt. Therapia Fennica. Viitattu 16.1.2011. http://therapiafennica.fi/wiki/index.php?title=Lasten_k%C3%A4yt%C3%B6sh%C3%A4iri%C3%B6t

Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry. Viitattu 13.4.2011. http://www.otu.fi/cms/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1

Reid, M.J., Webster-Stratton C. 2009. The Incredible Years Program for Children from infancy to pre-adolescence: prevention and treatment of behavior problems. Clinician's handbook for the assessment and treatment of conduct problems in youth: Springer press.

Rose, W., Aldgate, J., McIntosh, M., Hunter, H. 2009. High-risk children with challenging behaviour: changing directions for them and their families. Child and Family Social Work, 14:178-188. Blackwell Publishing Ltd.

Ruohotie, P. 2002. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) 1999. Ulos umpikujasta: Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? 1. painos. Porvoo: WSOY - Kirjapainoyksikkö.

Soikkeli, S., Haapasilta, M., Siikaniemi, L. (Toim.) 2006. Näkökulmia ammatilliseen kasvuun. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 16. Tampereen yliopistopaino Oy (Juvenes Print). Viitattu 14.4.2011.
http://www.lamk.fi/material/1__talo_netiversio.pdf

Syrjälä, J. (Toim.) 2005. Vahva vanhemmuus - Paras tuki nuoren kasvuun. Väestöliitto. Erweko Painotuote Oy.

The Incredible Years. Parents, teachers and children training series. 2011. Viitattu 15.1.2011.
<http://www.incredibleyears.com>

Viljamaa, J. 2009. Mitä minä teen tämän lapsen kanssa? Haastavan lapsen kasvatus. Helsinki/Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Virtanen, P. 2007. Arviointi -Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. 1.painos. Helsinki: Edita.

Webster-Stratton., C., Rinaldi, J., Reid, J.M. 2010. Long-term Outcomes of Incredible Years Parenting Program: Predictors of Adolescent Adjustment. Association for Child and Adolescent Mental Health. Blackwell Publishing Ltd.

Webster-Stratton, C. PH.D. 2009. Ihmeelliset vuodet: Ongelmanratkaisuopas 2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille. Profami oy. ER-Paino.

Liitteet

Liite 1: Tutkijan taulukko

Artikkelin otsikko	Tekijät, tutkimuspaikka ja -vuosi	Tarkoitus	Aineisto, sen keruu ja analyysi	Keskeiset tulokset
Children aged 4-8 years treated with parent training and child therapy because of conduct problems: generalisation effects to day-care and school settings	Drugli, Larsson 2006 Norja	Kvalitatiivinen tutkimus. Tutkia Ihmeelliset vuodet vanhemmuus ohjelman vaikutusta 4-8 vuotiaiden lasten käytöshäiriöihin: vaikutukset päivähoitoon ja kouluun. Kartoitus hoidon tehosta heti hoidon jälkeen ja vuotta myöhemmin.	Lapset n=127 (4-8 v). ECBI, CBCL, KIDDIE-SADS, WALLY, PBQ, TRF, SCBE, STRS, INVOLVE-T.	Useimpien lasten käytösongelmat paranivat kotona, kuitenkin useimmilla ilmeni vielä käytöshäiriöitä päivähoitossa ja koulussa. Tutkimus korostaa tarpeen puuttua lasten käytöshäiriöihin kotona, mutta myös päivähoitossa ja koulussa. Tarpeellista kehittää menetelmiä, jotka säilyttävät Ihmeelliset vuodet ohjelman positiivisia vaikutuksia hoidon jälkeen.
Efficacy of the Incredible Years Programme as an early intervention for children with conduct problems and ADHD: long-term follow up	Jones, Daley, Hutchings, Bywater, Eames 2007 Englanti	Tutkimus. Tarkastella Ihmeelliset vuodet vanhemmuus ohjelman tehoa pitkällä aikavälillä ehkäisevänä toimena vanhemmille, joiden esikouluikäisillä lapsilla on oireita käytösongelmista ja ADHD:sta.	Perheitä n=133. Seuranta 6kk, 12kk sekä 18kk lähtötilanteesta. ECBI, SDQ, Conners Abbreviated Parent/Teacher Rating Scale, DPICS.	Ihmeelliset vuodet ohjelma on pitkällä aikavälillä katsottuna arvokas interventio monille esikouluikäisille, joilla esiintyy käyttäytymisen ongelmia tai merkkejä ADHD:sta. Merkittäviä intervention jälkeisiä parannuksia lasten käytöksessä ja ADHD oireissa oli nähtävissä kautta kunkin seuranta ajan. Hyöty koettiin vähintään vaatimattomaksi, suureksi tai erittäin suureksi.
Engagement and effectiveness of parent management training (Incredible years) for solo high-risk mothers: A multiple baseline evaluation	Lees, Ronan 2008 Uusi-Seelanti	Tutkimus. Arvioida yksinhuoltaja äitien käyttäytymisen muutosta, heidän osallistuttuaan Ihmeelliset vuodet ohjelmaan. Ovatko äidit sitoutuneita ryhmään, osallistuvatko he säännöllisesti koulutukseen, suorittavatko ohjelman loppuun ja ovatko siihen tyytyväisiä.	Neljän hengen kohderyhmä yh -äitejä, joiden poikalapset olivat 6-9-vuotiaita ja täyttivät ADHD kriteerit. BDI-II, PSI. Päivittäinen arvio lapsen käytöksestä ja viikoittainen arvio perheen toimivuudesta.	Kaikki äidit olivat sitoutuneita ohjelmaan. Perheiden toiminta parani. Lapsen parantuneesta käytöksestä raportoi osa äideistä. Luottamus kasvatukseen nousi. Raportoivat parantuneesta äiti-lapsi suhteesta. Kaikki osallistujat olivat tyytyväisiä ohjelmaan. Ohjelman koetaan olevan edullinen ja tehokas perheille, joissa lapsilla on korkea riski käyttäytymisen ongelmiin.
Evaluation of the Incredible years series: An open study of its effects when first introduced in Sweden	Axberg, Hansson, Broberg 2007 Ruotsi	Tutkimus. Miten Ihmeelliset vuodet ohjelma toimii perheissä joiden lapsilla esiintyy käytöshäiriöitä.	Vanhemmat n=113. Lapset 3-9-vuotiaita. CBCL, CPRS-10, SCL-90, The Soc-13, The ladder of life, Incredible Years parent program satisfaction questionnaire BASIC parent program.	Ohjelma on tehokas hoidettaessa lasten käytöshäiriöitä. Vanhempien lyhyen aikavälin psykososiaaliset terveydelliset ongelmat ovat vähentyneet ryhmään osallistumisen myötä. Vanhemmat ovat

				optimistisempia tulevaisuuden suhteen ja siitä, kuinka selviävät arjesta käytöshäiriöisen lapsen kanssa. Jotta voitaisiin paremmin ymmärtää ja ennakoida keitä lapsia ohjelma parhaiten palvelisi, olisi tärkeä löytää tekijät jotka kertovat lapsen ja perheen hoitotuloksista.
Exploring Parent Participation in a Parent Training Program for Children's Aggression: Understanding and Illuminating Mechanisms of change	Levac, McCay, Merka, Reddom-D'Arcy 2008 Kanada	Kvantitatiivinen tutkimus. Selvittää vanhempien käsityksiä Ihmeelliset vuodet vanhempien koulutusohjelman tehokkuudesta.	Vanhemmat n=37. Puoli-strukturoitu haastattelu ja väestörakenteen kyselylomake. Aineisto analysoitiin tutkimalla sisällön analyysia.	Vanhemmat arvostavat ryhmän tuomaa tukea. He kokivat stressitasonsa laskeneen ja itseluottamuksen lisääntyneen. Vanhemmat kokivat myönteisiä muutoksia lapsissaan ja vanhempi-lapsi suhteessaan. Sillä, että vanhemmat toivat ryhmässä esiin omia tunteitaan ja ajatuksiaan, näyttää olevan positiivinen vaikutus, jolloin muutos näkyy koko perheen toiminnassa.
High-risk children with challenging behaviour: changing directions for them and their families	Rose, Aldgate, McIntosh, Hunter 2009 Englanti	Tutkimus. Löytää vastausta Ihmeelliset vuodet ohjelman vaikutuksista lapsiin ja vanhempiin.	Lapset n=88. Strengths and Difficulties Questionnaire scale ennen ja jälkeen intervention.	Ohjelma toimii sekä vanhempiin, että lapsiin. Vanhemmat ja lapset olivat sitoutuneita ohjelmaan. Vanhemmat kokivat saavansa ryhmästä tukea, uusia toimintatapoja, he kokivat stressitasonsa vähentyneen sekä saaneensa lapsiinsa kuria. Lapset saivat uusia toimintatapoja käsitellä ongelmiaan, he kokivat itsetuntonsa kohentuneen. Vanhemmat kokivat, että lapset oppivat keskittymään koulussa ja kotona.
Kokemuksia ja tuloksia Vertti 2-hankkeesta 2005-2009. Omaiset mielenterveystyön tukena, Uudenmaan yhdistys ry	Hietala, Seppänen 2009 Suomi	Tutkimus. Kuvata Vertti 2 -hankkeen toimintaa ja tuloksia. Hankkeen pääasiallisena toimintana olivat vanhemmille tarjotut vertaisryhmät ja Ihmeelliset vuodet vanhemmuustaitoryhmät jotka suunnattu 2-10 vuotiaiden käytöshäiriöisten lasten vanhemmille.	Vanhemmat n=58, naiset n=41, miehet n=17. Lapsia n= 44 (4-11-v). Vanhemmat haastateltiin ennen ryhmän alkua ja selvitettiin perheen sopivuus ryhmään. SDQ, BDI, loppuarviointilomake. Viidelle vanhemmalle tehtiin seuranta haastattelu (teemahaastattelu) 1-2 vuotta hoidon jälkeen.	Vanhempien vaikutelma ohjelmasta oli positiivinen ja se koettiin toimivaksi kokonaisuudeksi. Useimmat vanhemmat kokivat suhteensa omaan lapseen parantuneen ryhmän aikana ja tilanteen muuttuneen paremmaksi kotona. Suurin osa vanhemmista arvioi jatkossa pärjäävänsä kotona hyvin lapsen kanssa. Vanhempien masennus- ja ahdistuneisuusoireet vähenivät mitattuna ennen ja jälkeen ryhmän. Seuranta haastatellut vanhemmat kokivat hyötynensä ryhmästä pidemmällä aikavälillä, mutta kokivat tarvetta kerrata ryhmässä oppittuja asioita.
Long-term Outcomes of	Webster-Stratton,	Arvioida Ihmeelliset	Vanhemmat n=82. Nuoret	Positiiviset tulokset

Incredible Years Parenting Program: Predictors of Adolescent Adjustment	Rinaldi, Reid 2010 USA	vuodet ohjelman hoidon tuloksia nuorten käytöksestä 8-12 vuotta hoidon jälkeen, joilla ollut lapsuudessaan varhaisen vaiheen käytösongelmia.	n=61 (12-19 v). Long-term outcome measures; parent report, CBCL, Parent interview, Long-term outcome measure; self-reports adolescent.	aikaisemmasta interventioista lasten käytöshäiriöihin pystyttiin pääosin ylläpitämään. Seurannan jälkeen käytösoireet ovat pysyneet suhteellisen vakaana esikouluiästä nuoruusikään 30-50%:lla lapsista. Koulutus on tarpeellista aloittaa varhaisessa vaiheessa. Suurin osa nuorista oli kasvanut tasapainoisiksi ja riskikäyttäytymisen määrä näytti olevan normaaleissa rajoissa tyyppillisen nuoruusiän mukaan.
Parent training program with ADHD: Who benefits?	Letarte, Normandeu 2008 Saksa	Arvioidaan Ihmeelliset vuodet vanhemmuus ohjelman tehoa lasten ADHD:n.	ADHD -lapsen vanhemmat n=62. Lapset n=62. Poikia n= 51 ja tyttöjä n=11 (6-10 v). Interventio ryhmä: lääkitys (metyylifenidaatti)+ Ihmeelliset vuodet ohjelma (n=35). Vertailuryhmä: lääkitys (metyylifenidaatti) (n=27). Parenting Practices Interview, Mc Master Family Assesment Device, ECBI.	Lasten ADHD -oireet vähentynyt. Interventio ryhmän vanhempien kyky puuttua lapsen käytökseen kasvoi, vertailuryhmän ei. Vanhempien epäjohtonmukainen kurin käyttö vähentynyt ja positiivinen vanhemmuus oppi kasvanut. Vanhemmat kokivat hyötynneen ohjelmasta, esimerkiksi he kokivat perheen välisen kommunikoinnin parantuneen. Lasten ominaisuudet vaikuttavat vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ja vanhempien käsitykseen lastensa käytöshäiriöstä.
Preliminary data on the efficacy of the Incredible years basic parent programme in New Zealand	Fergusson, Stanley, Horwood 2008 Uusi-Seelanti	Tutkimus. Tehdä alustavaa tutkintaa Ihmeelliset vuodet vanhemmuusohjelmasta. Tutkitaan sen tehokkuutta ja kulttuurista hyväksyttävyyttä.	Vanhemmat n= 214. Lapset 2,5- 8-vuotiaita. Ennen ja jälkeen ohjelmaan osallistumisen vanhemmat vastasivat kyselyyn lasten sosiaalisesta osaamisesta sekä tyytyväisyydestä vanhemmuuteen. ECBI.	Huomattavia parannuksia lasten käyttäytymisessä ja sosiaalisissa taidoissa heti hoidon jälkeen ja seurannassa. Vanhemmat olivat tyytyväisiä ohjelmaan. Ohjelma on tehokas ja kulttuurisesti sopiva.
Prevention for preschoolers at high risk for conduct problems: immediate outcomes on parenting practices and child social competence	Brotman, Gouley, Chesir-Teran, Dennis, Klein 2005 USA	Tutkimus. Ihmeelliset vuodet ohjelman hyöty esikouluikäisiin lapsiin, joiden sisarukset ovat tehneet rikoksia tai ovat epäsosiaalisia ja siksi esikouluikäisillä on suurentunut riski käytöshäiriöihin ja ongelmakäyttäytymiseen omassa nuoruudessaan.	Ryhmät n=5, joita tutkitaan viiden vuoden ajan. Perheet, interventioyryhmä n=47 (50 lasta). Perheet, vertailuryhmä n=45 (49 lasta). Parenting practices interview (PPI).	Interventio ryhmän vanhemmat käyttivät enemmän kehuja kuin vertailuryhmän vanhemmat. Ohjelma tuotti huomattavaa vaikutusta kielteiseen vanhemmuuteen, vanhempien kannustamisen oppimiseen ja lapsen sosiaaliseen pätevyteen vertaistensa kanssa. Ohjelma tuki lasten sosiaalisia taitoja, joilla myöhemmin ehkäistäisiin käytöshäiriöitä korkean riskin lapsilla.
The Incredible Years Parent Training Programme in Tauranga	Hamilton, Litterick-Biggs 2008 Uusi-Seelanti	Kvalitatiivinen tutkimus. Yhteenveto Hamiltonin (2005) tutkimuksesta Ihmeelliset vuodet vanhemmuus ryhmästä	Taurangan 16 ohjaajaa 19:sta. Ohjaajat haastateltiin yksilöllisesti käyttäen paristrukturoitua	Ohjelma tarjosi tukea antavaa ilmapiiriä vanhemmille, jossa he pystyivät jakamaan huolensa ja ajatuksensa.

		Taurangassa, jossa ohjelman ohjaajat kertoivat havaintojaan siitä, miksi Ihmeelliset vuodet ohjelmasta tuli niin menestyvä Taurangassa.	haastattelu lomaketta. Haastattelut analysoitiin teemoittain analyysimenetelmin.	Ohjelma sovellettavissa eri kulttuureihin ja yksilöllisiin tarpeisiin, se on yksinkertainen ja helppo sisäistää. Kattaa laajan valikoiman vanhemmuuden taitoja. Soveltuu kaikille perheille. Ryhmän antama tuki. Keskittyy vanhempi-lapsi suhteeseen, jolla positiivinen vaikutus lapseen. Avain tarkoituksena on puuttua lapsen käytösongelmiin varhaisessa vaiheessa.
The Incredible years program for children from infancy to pre-adolescence: prevention and treatment of behaviour problems	Reid, Webster-Stratton 2009 USA	Artikkeli. Tarkastellaan Ihmeelliset vuodet ohjelman kolmea täydentävää koulutusohjelmaa, jotka on suunnattu vanhemmille, opettajille sekä lapsille ja näihin liittyviä tutkimustuloksia 28-vuoden ajalta tehdyistä tutkimuksista.	Esitellään Ihmeelliset vuodet ohjelmaa sekä tarkastellaan aikaisempia tutkimuksia ja niiden tuloksia. Tarkasteltavissa tutkimuksissa on käytetty Ihmeelliset vuodet ohjelmaa käytöshäiriöisille lapsille ja heidän vanhemmilleen.	Viimeisen 28-vuoden ajalta tulokset osoittavat, että ohjelma on tehokas terapeuttiivinen menetelmä ja se tuottaa merkittäviä käyttäytymisen muutoksia käyttöshäiriöisillä lapsilla ja suuren riskin ryhmissä (esim. sosioekonomisesti heikossa asemassa olevat). Tulokset tarjoavat tukea sille ajatukselle, että vanhemmuuden käytännöt ovat avain asemassa lasten sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen kannalta.
The preliminary effect of a parenting program for Korean american mothers: a randomized controlled experimental study	Kim, Cain, Webster-Stratton 2007 USA	Pilotti tutkimus. Ihmeelliset vuodet ohjelman vaikutus Korean Amerikan äiteihin.	29 ensimmäisen polven Korean amerikkalaista pienen lapsen (3-8v) äitiä satunnaistettiin interventio ryhmään (n=20) ja vertailuryhmään (n=9). Äitejä haastateltiin ennen ja jälkeen ohjelmaan osallistumisen yhden vuoden aikavälin seurannassa. SPSS 13, ANOVA, ANCOVA.	Interventio ryhmän kulttuurisesti hyvin sopeutuneilla äideillä kasvanut huomattavasti positiivisen kurin käyttö, verrattuna vertailuryhmän äiteihin. Seurannassa interventio ryhmän äidit jatkoivat positiivisen kurin käyttöä huomattuaan sillä olevan merkittävä vaikutus lasten käytökseen. Lasten käyttöshäiriöt vähentyivät.
Treatment of oppositional defiant and conduct problems in young Norwegian children	Larsson, Fossum, Clifford, Drugli, Handegård, Morch 2008 Norja	Tutkimus. Ihmeelliset vuodet vanhemmuus ohjelman ja lapsi terapia ohjelmien teho norjalaisille lapsille, jotka ohjattu lasten psykiatrisen avohoidon piiriin, koska heillä on ilmennyt häiriökäyttäytymistä.	Lapset n=127. (4-8-v). ECBI, CBLL, PPI, PSI.	Lasten aggressiivinen käyttäytyminen väheni kotona, suurimmalla osalla ei ilmennyt käyttöshäiriöitä vuoden seurannan jälkeen. Vanhemmuuden käytännöt paranivat, heidän stressitasonsa laski. Vanhemmilla yhdenmukaiset näkemykset hoidon tehokkuudesta: vuoden seurannan jälkeen lähes kaikki kokivat menetelmän hyväksi ja he suosittelevat ohjelmaa. Tulokset korostavat Ihmeelliset vuodet vanhemmuus ohjelman tärkeyttä nuorille lapsille, joilla on käyttäytymisen häiriöitä kotona. Hoidon tulokset ovat tehokkaampia kotona kuin päivähoitossa tai koulussa. Tulokset tehokkaampia heti hoidon jälkeen, kuin vuoden

				seurannan jälkeen.
Treatment fidelity as a predictor of behaviour change in parents attending group-based parent training	Eames, Daley, Hutchings, Whitaker, Jones, Hughes, Bywater 2009 Englanti	Kvantitatiivinen tutkimus. Selvittää onko Leader Observation Tool (LOT) luotettava ja uskottava prosessiosaamisen mittari, voidaanko sillä ennustaa muutosta vanhemmuuden taidoissa Ihmeelliset vuodet ohjelmassa. Tutkitaan, miten ohjelma ennustaa muutosta vanhempien käytöksessä, joiden lapsilla on riski käytöshäiriöihin ja jotka osallistuvat Ihmeelliset vuodet vanhemmuus-kurssille.	Ryhmät n=12. Vanhemmat n=86 (3-5v lapset) ECBI, LOT, The parenting scale, The dyadic parent-child interaction coding system (DPICS)	Huomattavaa muutosta ilmeni vanhempien raporteissa ennen ja jälkeen ryhmän sekä itsenäisesti havaituissa vanhemmuuden taidoissa, mikä puolestaan ennusti muutosta lasten käyttäytymisen tuloksissa. Positiivisella ohjaajan käytöksellä on suora yhteys positiiviseen vanhemmuuteen, jolla puolestaan on suora vaikutus lapsen positiiviseen käytökseen. LOT:n mukaan Ihmeelliset vuodet ohjelma vahvistaa vanhemmuuden taitoja.